

MASTEROPPGAVE

En kvalitativ studie av hvordan plassering av livsløp i tid og rom påvirker personers liv

A qualitative study of how the placement of the life course in time and space affects people`s lives

Eline Gretland Olsen

Master i samfunnsfagdidaktikk

Institutt for pedagogikk, religion og samfunnsfag

Veileder: Gro Marit Grimsrud

16.mai 2022

Forord

Denne masteroppgaven markerer slutten på fem fine år som student ved Høgskulen på Vestlandet. Jeg har lært mye gjennom studietiden, og denne lærdommen har blitt satt på prøve under masterskrivingen. Det er ikke å legge skjul på at det har vært et krevende år, men samtidig veldig givende. Jeg vil rekke en stor takk til de som gjorde denne prosessen mulig:

Først og fremst vil jeg takke min fantastiske veileder Gro Marit Grimsrud. Takk for at du har hjulpet meg med gode råd og veiledning gjennom hele skriveprosessen. Jeg er heldig som har hatt deg som veileder.

En stor takk går også til Sofie og Harriet, som har vært mine trofaste skrivepartnere det siste året. Dere har gjort at terskelen for å stå opp tidlig og dra på skolen ikke har vært så høy. Jeg ser tilbake på disse stundene som gode minner.

Til slutt vil jeg takke familien min som har oppmuntret, hjulpet og støttet meg gjennom utdanningen min. Jeg er veldig takknemlig for at dere sa ja til å stille opp til intervju, som var med på å gjøre denne prosessen mye tryggere. En takk går også til medstudenter som har gjort studietiden i Bergen til en fantastisk tid!

HVL, Mai 2022

Sammendrag

I denne oppgaven har jeg gjennomført en livsløpsanalyse av hvordan to ulike generasjoner opplevde å gå fra ung til voksen i to ulike historiske perioder. Jeg har rettet søkelyset mot hvordan unge i Stavanger har opplevde etableringsfasen, med de begrensinger og muligheter som deres plassering i tid og rom ga.

Etableringsfasen vil si overgangen til voksenlivet. Det er en fase med løsrivelse fra foreldrehjemmet, og starten på et selvstendig liv gjennom å få seg en utdanning, arbeid og/eller familie. Det kan tenkes at denne fasen er en av de viktigste valgperiodene i livet, og en rekke valg må tas som kan påvirke senere livsløp.

Oppgaven bygger på et innsamlet materiale av seks livsløpshistorier, der tre personer fra to ulike generasjoner forteller om sin etablering med henhold til utdanning, arbeid og familieliv. Første generasjon har jeg valgt å kalle besteforeldregenerasjonen, der informantene er født mellom 1945-1951. Andre generasjon har jeg valgt å kalle foreldregenerasjonen, der informantene er født mellom 1965-1970.

Norge har i de ulike historiske periodene gjennomgått store økonomiske og sosiale endringer i etterkrigsårene og med det påfølgende oljeeventyret. Oljeeventyret har hatt særlig stor påvirkning på Stavanger-området, da byen ble bestemt for å være oljehovedstaden og med det hovedsete for all oljedrift fra 1972 av. Det er en utbredt oppfatning at oljenæringens inntog på 70-tallet har ført til at Stavanger har gjennomgått store endringer som har påvirket byens innbyggere. Jeg var interessert i å få et bilde av hvordan disse endringene har påvirket livsløpene og livshistoriene til generasjoner som møtte oljenæringens oppblomstring til ulike faser av livet. Jeg ville få fram eksempler på hvilke tanker, når det kom til muligheter og begrensinger, besteforeldregenerasjonen hadde da de etablerte seg da oljen var på sin spede begynnelse, og det samme hos foreldregenerasjonen, som etablerte seg da oljen var på sin topp.

Ved hjelp teorier om generasjoner, livsløp og livshistorier har jeg analysert intervjumaterialet. Denne typen studier har en unik mulighet med seg, ved at de gir en dialektisk dobbelthet. Samtidig som livsberetningene gir innblikk i enkelte individers verdier, følelser, refleksjoner og tanker om sitt eget liv, viser de også til historiske beretninger. I mitt materiale ser vi blant

annet et skifte i beretningene fra besteforeldregenerasjonen til foreldregenerasjonen. Besteforeldregenerasjonen forteller om en tid som syntes å være preget av en viss forutsigbarhet. Det var tydelige forventninger til hva en burde gjøre, og hvordan en burde leve sitt liv. For denne generasjonen fant jeg at livsløpet nærmest var «lagt av strukturene» (Elder 2003), der klasses tilhørighet og tradisjoner la føringer for utformingen av livsløpet. Ungdomstiden varte i en kort tidsperiode, og når en var ferdig med læretiden sin og gikk ut i arbeid, var tiden inne for å stifte familie. Det førte til at de fleste var gift og hadde barn tidlig i tyveårene. På samme måte som for arbeidsgutter, var det tydelige føringer for kvinner på denne tiden. Selv om utviklingen av velferdsstaten var i gang, var det likevel vanskelig for kvinner å kombinere barn og jobb. Samfunnet var ikke tilrettelagt for at kvinner skulle ut i arbeid, og denne tiden ble dermed kalt for husmortidens glansperiode. For foreldregenerasjonen ser vi begynnelsen på kunnskapssamfunnet, der mer individualistiske tendenser skulle prege samfunnet og en økt velstand grunnet oljen kom til syne. Det hierarkiske klassesystemet og de tradisjonelle kjønnsrollene ser ut til å falle mer vekk. Dette fører til at informantene mine i foreldregenerasjonen opplevde langt flere muligheter enn det informantene i besteforeldregenerasjonen gjorde i samme fase av livet. Ved å være bosatt i Stavanger hadde de dessuten gode muligheter- i alle fall når det gjaldt å få jobb. Det virket som man kunne få jobb uansett utdanning.

Abstract

In this thesis, I have carried out a life cycle analysis of how two different generations experienced going from young to adult in two different historical periods. I have focused on how young people in Stavanger have experienced the establishment phase, with the limitations and opportunities that their placement in time and space provided.

The establishment phase means the transition to adulthood. It is a phase of separation from the parental home, and the start of an independent life through getting an education, work and/or a family. It is conceivable that this phase is one of the most important election periods in life, and a number of choices must be made that can affect later life cycles.

The thesis is based on a collected material of six life story stories, where three people from two different generations tell about their establishment according to education, work and family life. I have chosen to call the first generation the grandparent generation, where the informants were born between 1945-1951. I have chosen to call the second generation the parent generation, where the informants were born between 1965-1970.

In the various historical periods, Norway has undergone major economic and social changes in the post-war years and with the ensuing oil adventure. The oil adventure has had particularly large impact on the Stavanger area, when the city was decided to be the oil capital and with the headquarters for all oil operations from 1972 onwards. It is widely believed that the entry of the oil industry in the 70s has led to Stavanger undergoing major changes that have affected the city's inhabitants. I was interested in getting a picture of how these changes have affected the life cycles and life histories of generations that met the flourishing of the oil industry to different phases of life. I wanted to give examples of what thoughts, when it came to opportunities and limitations, the grandparent generation had when they established themselves when the oil was at its infancy, and the same with the parent generation, who established themselves when the oil was at its peak.

Using theories about generations, life cycles and life stories, I have analyzed the interview material. This type of study has a unique opportunity, in that it provides a dialectical duality. At the same time as the life stories provide insight into some individuals' values, feelings, reflections and thoughts about their own lives, they also refer to historical stories. In my material, we see, among other things, a shift in the accounts from the grandparent generation

to the parent generation. The grandparent generation tells of a time that seemed to be marked by a certain predictability. There were clear expectations of what one should do and how one should live one's life. For this generation, I found that the life course was almost "laid by the structures" (Elder 2003), where class affiliation and the traditions provided guidelines for the design of the life course. Adolescence lasted for a short period of time, and when one finished his apprenticeship and went to work, it was time to start a family. As a result, most were married and had children in their early twenties. In the same way as for working-class boys, there were clear guidelines for women at this time. Even though the development of the welfare state was underway, it was still difficult for women to combine children and work. Society was not prepared for women to go to work, and this time was thus called the heyday of the housewife era. For the parent generation, we see the beginning of the knowledge society, where more individualistic tendencies should characterize society and increased prosperity due to the oil appeared. The hierarchical class system and the traditional gender roles seem to fall away more. This means that my informants in the parent generation experienced far more opportunities than the informants in the grandparent generation did in the same phase of life. But living in Stavanger, they also had good opportunities- at least when it came to getting a job. It seemed that one could get a job regardless of education.

Innholdsfortegnelse

1.0	Innledning	9
1.1	Gangen i oppgaven	10
1.2	Bakgrunn og kontekst.....	11
1.2.1	1960 og -70-tallet	12
1.2.2	1980 og -90-tallet	13
2.0	Teoretiske perspektiv på generasjoner og livsløp	15
2.1	Generasjoner og generasjonsbevissthet.....	15
2.2	Kjennetegn ved livsløpsanalyser	17
2.2.1	Innenfra- og utenfraperspektiver i livshistorieforskning	19
2.2	Praksisteori	21
2.3	Betydningen av kjønn.....	22
2.4	Økende individualisering i samfunn og livsløp	25
3.0	Metodologi.....	28
3.1	Livsløpsstudier som metodologi.....	28
3.2	Valg av kohorter og sted.....	29
3.3	Valg av informanter.....	30
3.4	Gjennomføring av intervju	32
3.7	Transkripsjon og analyse av historiene	34
3.8	Reliabilitet og validitet	35
4.0	Livshistorier fra to generasjoner	37

4.1 Besteforeldregenerasjonen.....	37
4.1.2 Besteforeldregenerasjonens fortellinger om etableringsfasen.....	37
4.1.3 Betydningen av kjønn.....	37
4.1.4 Betydningen av klasse.....	41
4.1.5 Familieetablering.....	43
4.1.6 Oljens påvirkning	43
4.2 Foreldregenerasjonen.....	46
4.2.1 Foreldregenerasjonens fortellinger om etableringsfasen.....	46
4.2.2 Oljenæringens påvirkning	47
4.2.3 Betydningen av klasse: individualistiske tendenser	49
4.2.4 Betydningen av kjønn.....	52
4.2.5 Familieetablering.....	53
4.3 Sammenlikne generasjonene	54
5.0 Avsluttende betraktninger.....	56
Litteraturliste.....	58
Vedlegg.....	61
1. Intervjuguide.....	61

1.0 Innledning

I denne oppgaven ønsker jeg med utgangspunkt i seks livsløpsintervjuer fra to generasjoner å belyse hvordan to ulike generasjoner opplevde å gå fra ung til voksen i to ulike historiske perioder. Jeg ønsker å rette søkelys mot hvordan unge i Stavanger har opplevd å gå gjennom etableringsfasen, med sine begrensninger og muligheter som deres plassering i tid og rom ga.

Overgangen til voksenlivet, også kalt etableringsfasen, innebærer at individet må ta en rekke valg som har som hensikt å løsrive seg fra foreldrehjemmet. Valg i denne fasen av livet omhandler blant annet utdanning, arbeid og familieliv. Det kan tenkes at valg en tar i denne fasen av livet vil kunne påvirke senere livsløp.

Jeg er særlig interessert i å se hvordan oljenæringens inntog på 1970-tallet har påvirket innbyggerne i Stavanger. Stavanger ble i 1972 utpekt som Norges oljehovedstad, og har fungert som hovedsete for oljenæringen. Det norske oljeeventyret som begynte for alvor etter funnet av Ekofisk på lille julaften 1969, førte til omfattende økonomiske og sosiale endringer for hele Norge. Men det er grunn til å tro at endringene var mer inngripende for Stavangers befolkning da byen var utgangspunktet for mye av oljevirkksomheten. Mange nye typer arbeidsplasser dukket opp, og vi så at lønnsnivået i Stavanger gjennom 1970-tallet utviklet seg til å bli det høyeste i Norge. Samtidig var Stavanger i 1970 den av storbyene som hadde lavest andel befolkning med universitetsutdannelse (Bergsgard & Vassenden, 2015). Som Bergsgard og Vassenden skriver (2015, s. 78) kan en mulig forklaring på dette være at jobbmarkedet i Stavanger var slik at på den tiden kunne en få en godt betalt jobb uten lengre utdanning, og dermed gikk flere rett ut i arbeidslivet og ikke i videre studier, slik jevnaldrende i de andre byene i større grad gjorde. Her kan en merke seg at i løpet av tiden fra 1970 til 1990 så ble andelen med høyere utdanning i Stavanger 3,5 ganger større (Rosenlund 1995, referert i Bergsgard & Vassenden, 2015, s. 78).

Dette har gjort meg interessert i å undersøke hva timingen og geografiske plassering av livsløp betyr. Med det mener jeg at det er interessant å undersøke hvordan det at man er født på ulike tider i historien, og på ulike steder, kan påvirke hvilke muligheter man har for arbeid, utdanning og livsvilkår ellers. Det synes være åpenbart at den generasjonen som skulle etablerte seg i Stavanger mens oljenæringen var i sterk vekst, hadde andre muligheter enn de som etablerte seg i Stavanger før den tid. Det er likevel lite trolig at alle opplevde dette på samme måte. Derfor ønsker jeg i denne oppgaven å undersøke livshistoriene til noen av de

som opplevde dette, for å få økt innsikt i hvordan individuelle livsløp kan formes av tid og rom.

Oljenæringen vil ikke få en fremtredende rolle i oppgaven min, men vil fungere som et bakteppe for å belyse den stedlige konteksten og mulighetsrommet til de som vokste opp i Stavanger i ulike faser av «oljeeventyret».

1.1 Gangen i oppgaven

I det følgende vil jeg komme nærmere inn på konteksten for oppgaven min. Det handler om Stavangers utvikling, men også om Norges utvikling. Utviklingen går ut på at det skjer en overgang fra industrisamfunn til utdanningssamfunn. Dette er en bakgrunn for livsløpsanalysene mine.

I kapittel 2 presenterer jeg ulike teoretiske perspektiver som kan strukturere og kaste lys over oppgavens livsløpshistorier. Hvordan kan plassering av livsløp i tid og rom påvirke personers liv? Her vil teoretiske bidrag om generasjoner og generasjonsbevissthet, livsløpsanalyser, livshistorieforskning, praksisteori, og kjønn- og individualisering bli presentert.

I kapittel 3 gjør jeg rede for de metodiske valgene og utfordringene som ligger i å beskrive hvordan livsløp i tid og rom kan gi begrensinger og muligheter. Her vil jeg diskutere og presentere hvordan jeg tilnærmet meg temaet.

I kapittel 4 presenterer jeg utdrag fra livshistorieintervjuene, fokusert rundt etableringsfasen. Her trekker jeg fram tanker informantene mine har hatt rundt valg av utdanning, jobb og familieliv. Samtidig vil jeg sette livsløpshistoriene i sammenheng med de teoretiske bidragene som blir presentert i kapittel 3.

I avslutningskapittelet vil jeg presentere hvorfor jeg valgte en livsløpstilnærming, og hvorfor det har vært hensiktsmessig å bruke denne metoden i dette prosjektet. Samtidig vil jeg belyse hvordan etableringsvilkårene har endret seg fra de ulike generasjonene.

1.2 Bakgrunn og kontekst

Ved inngangen til 1950-tallet var Stavanger en by som prøvde å bygge seg opp igjen etter krigen. Norge gikk inn i en ny fase der fokuset var å bygge opp en velferdsstat. Det innebar at Norge gikk fra å være et industrisamfunn til det vi kan kalle et kunnskapssamfunn.

Overgangen fra å være et industrisamfunn til å bli et kunnskapssamfunn har påvirket hvordan vi organiserer livsløpene våre. Tidligere ville en naturlig avslutning på ungdomstiden være å bli forlovet, inngå ekteskap og få familie (Frønes og Brusdal 2000). I industrisamfunnet ville overgangen til voksenlivet innebære å gå fra å være forsørget barn i opprinnelsesfamilien til å bli selvforsørget voksen med egen familie og hushold (Skrede 1996). Framveksten av kunnskapssamfunnet har endret livsløpenes organisering ved at det har vokst fram en ny livsfase som kan kalles *ung voksen* (Frønes og Brusdal 2000). Innholdet i denne livsfasen har forandret seg ved at den tidligere var preget av at de fleste var eller planla å bli småbarnsforeldre, til nå å være preget av at mange er i en studenttilværelse der det å være ung og uetablert er den dominerende livsstilen for denne aldersgruppen. Dette har ført til forandring i livsløpene. Frønes og Brusdal (2000) påpeker at det at det har vært en spredning i alder for førstegangsforeldre, og at det sier noe om ulike livsløp for ulike sosiale grupper (Frønes og Brusdal 2000).

“Utdanningsrevolusjonen” fikk ikke samme utfall over alt. Ved å studere Stavanger som et prisme for utviklingen i Norge de siste 40 årene, kan vi se det har foregått omfattende økonomiske og sosiale endringer. Det er en utbredt oppfatning at oljenæringens inntog på 70-tallet har ført til at Stavanger har gjennomgått store endringer som har påvirket byens innbyggere. Byen har vært i vekst gjennom hele oljealderen, og antall sysselsatte har blitt fordoblet fra 1970 til 1994 fra 32 000 til nærmere 65 000 (Gjerde 2012:347). Næringslivet i Rogaland og Stavanger har i stor grad vært avhengig av petroleumsvirksomheten. Petroleumsvirksomheten har skapt ny industri og ført til at det har vokst fram en ny virksomhet innen servicenæringen og administrasjon knyttet til petroleumsvirksomheten. Verdiene som har blitt skapt innen olje- og gassektoren har også ført til at stadig flere har fått arbeid innen offentlig og privat tjenesteyting, som sykehus, skoler, eldreomsorg, sykehus, restauranter, hoteller, varehandler og samferdsel. Den la med andre ord grunnlag for en mengde arbeidsplasser, høyere levestandard og et høyt lønns- og kostnadsnivå (Gjerde 2012). I et tidligere essay pekte jeg på at for de som var unge og klare til å gå ut i arbeidsmarkedet

samtidig med at Stavanger ble etablert som oljehovedstad, ga dette muligheter som tidligere generasjoner knapt hadde opplevd (Olsen 2021).

Nå skal vi få et innblikk i to viktige epoker- som bakgrunn for livsløpshistoriene.

1.2.1 1960 og -70-tallet

Perioden fra 1960-tallet til ut på 1970-tallet blir sett på som industrisamfunnets kjernefase i Norge, og viste også velstandsveksten landet sto overfor (Frønes og Brusdal 2016). På denne tiden fantes en nærmest naturlig alder for overganger mellom livsfaser, som yrkesaktivitet, ekteskapsinngåelse og barn. Det var naturlig at unge mennesker i begynnelsen av tjueårsalderen giftet seg, fikk fast arbeid og anskaffet sin første bolig. Det ble skapt en livsfase der det var forventet at man skulle bli “voksen” tidlig. Ifølge Wærness (2000) blir 1960-tallet kalt husmorfamiliens glansperiode i Norge. Idealet i et slikt samfunn var at foreldrene skulle ha atskilte og komplementære roller, der faren skulle fungere som hovedforsørgeren for familien, mens moren tok seg av alt som gjaldt hus- og omsorgsarbeidet. For arbeiderklassen som i hovedsak besto av menn i manuelle yrker som fiskeri, industri, skogsdrift og landbruk, var en del av disse jobbene fysisk krevende, som førte til at kvinner ble utelatt fra arbeidsmarkedet (Birkelund og Petersen 2016). En slik velferdspolitik ble støttet om lenger i Norge enn i andre nordiske land, noe som resulterte i at yrkesdeltakelsen blant kvinner på 1960-tallet var langt lavere i Norge enn i mange andre vestlige land (Chafetz og Hagen 1996). Selv om det utover 1970-tallet ble mer vanlig for gifte kvinner å være yrkesaktive enn å være hjemmearbeidende på heltid (Skrede 1986), kunne det imidlertid være ganske utfordrende for kvinner å få til en kombinasjon av barn og jobb. På 1970-tallet var det fremdeles kort foreldrepermisjon, lite barnehageplasser og fedrenes deltakelse var minimal i hus- og omsorgsarbeidet (Leira 2002). Likevel viste utviklingen av velferdsstaten på 1960 og -70-tallet at omfattende utbygging av offentlig sektor skulle føre til at arbeidsoppgaver kvinner tidligere hadde utført hjemme, nå skulle bli overtatt av velferdsstaten gjennom utbygging av blant annet skole, barnehager og alders- og sykehjem (Kjølørød 2003).

Det er mye som tyder på at Stavanger i 1960-årene var en by i forvandlingens tegn. Men samtidig som det så ut til å gå mot lysere tider for Stavanger, opplevde byen en viss stagnasjon utover 1960-tallet, og byen fremsto på den tapende siden i det store moderniseringsprosjektet i Norge (Roalkvam 2012). På 1950-tallet jobbet halvparten av de

sysselsatte i industrien, men fra 1960-tallet opplevde industrien en nedgang, blant annet fordi hermetikkindustrien ble utkonkurrert av fryseteknologien. Tilbakegangen i hermetikkindustrien skulle få ringvirkninger på andre industrier, som den grafiske industrien. Oljeleting som skulle begynne allerede i 1965 ble først sett på som et sjansespill og de som var involvert var utsatt for risiko. Likevel ga oljebransjen også nye muligheter. Særlig for unge menn ga oljebransjen uttelling, da det åpnet seg helt nye karriereløp (Gjerde 2002).

1.2.2 1980 og -90-tallet

Overgangen til det vi løst kaller utdannings- eller kunnskapssamfunnet, fikk innvirkninger på livsløpenes faser og organisering. Perioden da de fleste i industrisamfunnet var enten småbarnsforeldre eller skulle til å bli det, ble erstattet av en fase som ble kalt *ung voksen* (Frønes og Brusdal 2000). Denne livsfasen som vanligvis strakk seg fra 20- til 30-årsalderen, førte til nye livsmønstre og livsstiler. Studenttilværelsen som tidligere var kun representert av et mindretall, ble nå den dominerende livsstilen for denne aldersgruppen som ung og uetablert. Tidligere var det vanlig at jenter forventet at voksenrollen begynte med ekteskap og barn tidlig i tjuårene, som førte til at de sjelden investerte i utdanning. Selv om det så sent som i 1980 var dobbelt så mange gutter enn unge kvinner som planla å studere på videregående, har det vist seg å være en økende andel av jenter i høyere utdanning utover 1980- og 1990-tallet. Dette henger tett sammen med utviklingen av den nye ung voksen-fasen (Frønes og Brusdal 2016). Det har også vist seg at gjennom 1980- og 1990-tallet har det vært en utvikling i samboerskap. En slik forskyvning fra at majoriteten på 1970-tallet var imot det de kalte da et papirløst ekteskap til at flere og flere blir samboere først, viser endringer i livsløpets organisering i denne perioden, da samboerskap ofte blir sett på som første fase i familieetablering, som fører til at familieetableringen skjer ved et senere tidspunkt i livet.

Selv om 80-tallet begynte med Kielland-katastrofen, var det rikdommen og ikke sorgen som preget Stavanger i tiårene som fulgte. Pengene ble stadig mer synlige, som var typisk i jappetiden. Oljen hadde ført til sosio-økonomiske endringer blant befolkningen i Stavanger. Når det kom til gjennomsnittlig personlig inntekt lå Stavanger sammenlignet med andre storbyer omtrent på samme nivå som Kristiansand, Bergen og Trondheim i 1970. Klart under Oslo. Utover 1980-tallet derimot viste det seg å være et skifte, der Stavanger passerer Oslo. Inntektene steg mer i Stavanger enn i de andre storbyene og i landet som helhet, og det viste

seg også i utviklingen i utdanningsnivået. Stavanger var den av de fem byene som i 1970 hadde den laveste andel med universitetsutdannelse. I 1990 passerte byen Kristiansand og var omtrent likt med Trondheim, selv om byen fortsatt var bak Bergen og særlig Oslo. Uansett har det vært et markant skifte i utdanningsstrukturen i Stavanger i perioden 1970 til 1990, både når det kommer til nedgang i andelen med kun ungdomsskole og andelen med universitetsutdannelse har økt 3,5 ganger. Økt inntekt og økt utdanningsnivå har også ført til økende ulikhet i inntektsstrukturen. Også i yrkesstrukturen har det vært endringer. Den store endringen er økningen i tekniske/vitenskapelige yrker og nedgang i industriarbeid. Mye av oljevirkosomheten fanges opp i denne endringen. Vi ser også en økning fra 1970 til 1990 innen undervisning/forskning (Bergsgard & Vassenden 2015).

Stavanger har vist seg og gjennomgått store sosio-økonomiske endringer fra 1970 til 1990. Man kan også si at stavangerfolk har foretatt en klassereise. Det har vist seg at jobbmarkedet i Stavanger har vært så bra at man har fått en godt betalt jobb i oljesektoren uten videre utdanning, og at dette har ledet folk over i arbeidslivet og ikke i videre studier, også de som kommer fra en "utdanningsfamilie". Oljeindustrien har dessuten bidratt til økt tilflytting av høykompetent arbeidskraft (Bergsgard & Vassenden 2015).

2.0 Teoretiske perspektiv på generasjoner og livsløp

I dette kapitlet vil jeg gjøre rede for teoretiske perspektiv på livsløp og generasjon. Jeg vil starte med å se på det mangetydige begrepet generasjon. Her vil jeg blant annet presentere ulike definisjoner i forskningssammenheng. Jeg vil også komme inn på hva som ligger i generasjonsbevissthet. Videre vil jeg se på hva som kjennetegner livsløpsanalyser. Her vil blant annet *tid* og *endring over tid*, *faser* og *overganger*, og *sosial tids plassering* være noen begreper jeg kommer innom. Jeg vil også snakke om innenfra- og utenfraperspektiv i livshistorieforskning. Her vil jeg presentere hva som skiller kvantitative og kvalitative livsløpstilnærminger. Jeg vil også komme inn på hovedskillet innen livshistorieforskning. Til slutt vil jeg ta for meg Bourdieus praksisteori, som innen livshistorieforskning prøver å fange hvordan oppvekstvilkår og sosial bakgrunn, kjønn og klasses tilhørighet viser seg i utformingen av livsløpet til den enkelte på forskjellige måter. Jeg vil også her presentere andre teoretiske bidrag på hvordan kjønn kan få betydning for utformingen av livsløpet. Det vil også være hensiktsmessig å vise til hvordan det senmoderne samfunnet har påvirket det enkelte individs livsløp.

2.1 Generasjoner og generasjonsbevissthet

Vi hører ofte om generasjoner. Media har fortalt oss om generasjon x, y og z, og om babyboomers, dessertgenerasjonen og glasurgenerasjonen. Interessen for slike oppslag synes å være stor, kanskje fordi de prøver å si noe om større endringer i samfunnet, og hvordan den oppvoksende slekt skiller seg fra tidligere generasjoner. Generasjonsbegrepet er sentralt innenfor studier av livsløp. Ifølge Danielsen (1994) kan August Comte og John Stuart Hill sies å være de første som brukte generasjoner som et vitenskapelig begrep. De hadde som hensikt å flytte begrepet fra den genologiske sfæren der begrepet ble brukt i en biologisk betydning til en mer samfunnsvitenskapelig sfære. I en samfunnsvitenskapelig sammenheng forsøker begrepet å fange ikke bare slekters gang, men også historiens gang. Comte og Hill pekte på at hver generasjon vil ha sine spesielle karakteristikk, og tidsintervallene mellom hver generasjon vil bestemmes av den tiden det tar før en aldersgruppe vil vokse til og etter hvert ta plass i samfunnet (Danielsen 1994).

Generasjonsbegrepet er mangetydig, og har flere ulike definisjoner i forskningssammenheng. Det at begrepet også blir brukt i hverdagspråket har nok bidratt til den flertydigheten som

preger den vitenskapelige bruken av begrepet. Flertydigheten har også ført til at det stilles høyere krav til forskere å være presise nok om hvilket begrep de anvender. Frønes, Heggen og Myklebust (1997) snakker om fire hovedtyper av begrepet generasjon som anvendes

- *Generasjon som plassering i slektsrekke*, brukes om en persons posisjon i en genealogisk rekke.
- *Generasjon i betydning historisk periode*, brukes om personer som er født på forskjellige tidspunkt, men deler historiske erfaringer.
- *Generasjon som kohort*, brukes om en gruppe personer som er født enten i samme år eller innenfor en viss avgrenset tidsperiode.
- *Generasjon som en fase i livssyklusen*, viser til at personer kan ha ulike begynnertid når det kommer til ulike prosesser i livsløpet.

Generasjonsbegrepet kan med andre ord bli brukt i forskjellige betydning samtidig som det ofte benyttes i hverdagspråket. Det er derfor vesentlig at det framgår tydelig hvilken betydning man legger i begrepet. I denne oppgaven bruker jeg i hovedsak generasjon i betydningen kohort, selv om bruken av benevnelsen besteforeldre og foreldre signaliserer at det også er snakk om plassering i en slektsrekke.

Ifølge Fosslund og Thorsen (2010) blir Karl Mannheim (1952) sett på som den moderne generasjonsteoriens opphavsmann. Han var en av de første til å peke på at når nye generasjoner kommer i kontakt med nye og gamle utfordringer, vil det skje sosiale endringer. Med det ville han vise at det var viktig at de kommende generasjonene ikke nødvendigvis arvet andre generasjoners verdier og forståelse av de sosiale omgivelsene, men at det oppsto en kulturell nyskaping ved at nye individer tok over for de andre i en stadig pågående biologisk prosess. Kulturen vil utvikles av nye individer som tar kontakt med en allerede etablert kultur. Mannheim (1952) kaller dette fenomenet “fresh contact”.

Videre snakker Mannheim om “generasjonsbevissthet” som vil si den “felles” bevisstheten en generasjon (kohort) har ved de historiske og samfunnsmessige begivenhetene eller problemene som oppstår (Fosslund og Thorsen 2010). Historiske og samfunnsmessige begivenheter og problemer vil føre med seg ideer, ideologier og politiske vurderinger som en generasjon preges av. Mannheim mente at “generasjonsbevissthet” var en reaksjon på historiske hendelsen som hørte til en gitt tidsepoke. Selv om problemløsningene og

reaksjonene ikke var like for alle innen en generasjon, ville likevel “generasjonstilhørigheten” danne et felles erfaringsgrunnlag som igjen gir en kollektiv generasjonsmessig bevissthet (Mannheim 1952). Han kobler begrepet generasjonsbevissthet med begrepet *naturlige verdensbilder*.

Mannheim (1952) forstår *naturlige verdensbilder* som en samlet forståelse innad en generasjon om hva som er “vanlig”, normalt, ønskelig og forventet. Det vil si at selv om man skulle velge andre typer livsløp enn det som er mest “vanlig” blant sin generasjon, vil man likevel måtte forholde seg til en rekke element som er knyttet til slike “naturlige verdensbilder” (Thorsen og Fosslund 2010).

Ifølge Frønes (1997) så Mannheim (1952) så på historiske generasjoner som generasjoner som har felles opplevelser av historiske hendelser i sin ungdomstid (Frønes 1997). En historisk generasjon kan bestå av flere enn en kohort, og en må ha forståelse og kunnskap om historiske hendelser og vannskiller for å velge ut hvilke kohorter som er en samlet historisk generasjon. Kohortene som er en samlet historisk generasjon var unge i samme periode, og på den måten har en felles historisk forankring (Frønes og Kjølørød 2010, s. 393).

Siden er det kommet en del kritikk av Mannheims teorier om generasjon. Blant annet kan en peke på at geografisk lokalisering ikke er teoretisert. Sosiologer har kritisert at det ikke er tatt tilstrekkelig hensyn til variasjoner med hensyn til kjønn, klasse og ressurser innad i generasjoner. Videre er det få som tenker at nye generasjoners verdensbilder har tilstrekkelig kraften til å endre samfunnet (Timonen & Conlon, 2015). I min oppgave har begrepet “naturlig verdensbilder” vært nyttig for å forstå at generasjoner kan tenke ulikt om hva som er vanlig normalt, ønskelig og forventet. Dette kan likevel ikke forstås slik at ulik generasjonstilhørighet alene kan forklare forskjeller mellom informantene.

2.2 Kjennetegn ved livsløpsanalyser

Livsløpsanalyser har etter hvert fått en sentral plass i samfunnsforskningen. Generasjon er et sentralt begrep i livsløpsanalyser, der man gjerne er opptatt av hvordan generasjoner beveger seg gjennom livsløpet. Her er generasjon forstått som kohort. En kohort er et demografisk

begrep for de som blir født i samme år (eller innenfor en annen gitt periode). Disse vil “løpe” sammen gjennom den historiske perioden som utgjør deres liv (Frønes og Brusdal 2016).

Livsløp handler om hvordan livets gang blir strukturert. Elder et al. (2003: 15) definerer livsløp som “an age graded sequence of socially defined roles and events that are enacted over historical time and place”. Det var viktig for dem å få fram at livsløpsbegrepet er forskjellig fra begrepet livssyklus som de mente var for sterkt preget av et lineært syn der livet utvikler seg i på forhånd definerte stadier. Elder et al. (2003) understreker fem sentrale prinsipper som bør inngå i livsløpsperspektivet, nemlig:

- Lokalisering i tid og rom: har betydning for hvordan livsløpet formes og forløper
- Timing: vektlegger betydningen av overganger (transitions) og handler om effekter av hvordan overganger og viktige hendelser er timet i forhold til alder, kohort og historisk periode
- At liv er forbundet med hverandre. Her understrekes at individers livsløp er koplet til andre individers livsløp, på langs og på tvers av generasjoner
- At mennesker er aktører i sine liv; de konstruerer sine egne livsløp
- Life span: å eldes foregår gjennom hele livet, og hendelser, forhold og opplevelser på et stadium kan påvirke på følgende stadier

Jeg skal komme inn på hvordan noen av disse prinsippene henger sammen. Begrepet *tid* og *endring over tid* er det grunnleggende ved en livsløpstilnærming (Fossland og Thorsen 2010). Ved å studere livsløpsperspektivet må vi se på historiens gang på en annerledes måte fordi det ligger ulike betydninger i tidsbegrepet. Tiden vil operere med en biografisk tid, en sosial tid og en historisk tid. *Den biografiske tiden* er knyttet til den enkelte individs tidshorison. Det vil si at individet vil bli eldre og med det gå gjennom ulike faser i livet. *Den sosiale tid* forstår individets alder i et samfunnsperspektiv. Samfunnet påvirker det enkelte individs livsløp, og utformer og legger føringer for hvordan den enkelte forstår sitt eget liv. Ved å se på den *historiske tiden* tenker en at det enkelte individ lever i en spesifikk del av historien som vil påvirke når de vil befinne seg i de ulike livsfasene. Tidssdimensjonen er åpenbart viktig i livsløpsstudier. Grimsrud (2012) har påpekt at selv om livsløpenes romlige plassering er nevnt som et av hovedprinsippene i Elders livsløpsperspektiv, så har sted og rom fått nokså lite teoretisk oppmerksomhet.

Forståelsen og studiet av *faser og overganger* mellom faser i menneskers livsløp vil være viktig i en livsløpsanalyse. En fase kan være oppvekst- eller barndomsfasen, eller ulike arbeids- eller familiefaser. Overganger mellom roller og faser kan være overgangen fra å være under utdanning til å bli yrkesaktiv, eller overgangen fra å være single til å bli samboer (Fossland & Thorsen 2010). Hareven og Masoka (1998) viser til begrepet *vendepunkter* (“turning points”) for å beskrive tidspunkt eller hendelser i livsløpet der livet tar en ny retning. Et slikt vendepunkt kan være inngåelse av ekteskap eller å få barn.

Det vil være forskjellig innhold og varighet knyttet opp til de ulike livsfasene alt etter hvilke historiske periode man er barn, voksen eller eldre. I følge Daatland og Solem (2000) vil alderens sosiale betydning være ulik i forskjellige historiske tidsperioder. Ifølge Fossland og Thorsen (2010) peker Elder og Shanahan (1997) på at tidsbestemte kulturelle og samfunnsmessige strukturer og normer vil prege livsløpet på forskjellig vis ved at det vil være ulike sosiale tidsskjema for *når* en begivenhet *bør* skje og *i hvilken rekkefølge*. Et eksempel på dette vil være når det er forventet å få barn.

Sosial tidsplassering viser til plassering av individers handlinger i forhold til historiske hendelser og forandringer. Samtidig som forventningene til de ulike fasene i livsløpet vil være avhengig av hvor mange år vi har levd, vil det også spille en rolle *når* vi kom inn i historiens gang, og hvilke sosiale krefter som har påvirket oss (Fossland og Thorsen 2010).

Et sentralt poeng innen livsløpsteori når det gjelder alder og livsfase er at folks preferanser og muligheter for å realisere ulike aspekter ved livet vil variere ut ifra når man går gjennom de ulike fasene i livet. Et eksempel vil være småbarnsfasen og fasen der man har voksne barn vil innebære helt forskjellige muligheter. Livsløp vil i denne forbindelse være bestemt av historiske betingelser og de ulike individenes ressurser i bestemte livsfaser (Fossland og Thorsen 2010).

2.2.1 Innenfra- og utenfraperspektiver i livshistorieforskning

Livsløpet preges med andre ord av historiske begivenheter, personens alder og sosial bakgrunn og av hvilken kohort man er født inn i (Frønes 1997). I en livsløpstilnærming vil det

være svært forskjellige teoretiske og empiriske framgangsmåter. Man kan skille mellom kvantitative og kvalitative tilnæringer. De kvalitative tar gjerne for seg store datasett der mange kohorter studeres longitudinelt over livsløpet. I Norge er metoden for eksempel benyttet i flytteforskning; der man følger individer fra fødested til hvor de bor som godt voksne (Sørli 2005, Grimsrud 2011). De kvalitative er gjerne basert på folks *livshistorier* og er opptatt av fortolkning og innvendige sammenhenger i livsløpet slik mennesket selv kobler dem sammen og gir det mening (Fossland og Thorsen 2010, s. 26). I denne oppgaven er det et slikt kvalitativt livshistorieperspektiv som er valgt.

I slike kvalitative livshistorier vil man vanligvis få fram både det individuelle livsløpet og de samfunnsmessige betingelsene, samtidig som individets sosiale forankring og utforming av eget liv vil bli fremhevet. Likevel kan man si at et hovedskille går på om man er opptatt av å forstå livsløpet “utenfra” eller “innenfra” (Fossland & Thorsen 2010, s. 26). Ved å forstå livsløpet “utenfra” ser en på hvordan strukturer har en innflytelse på felles veier og retninger livsløp tar. Et “innenfra” perspektiv vil med hensikt få fram følelser og fortolkninger individene har av egne livsløp. Selv om det er et hovedskille vil et fokus på begge perspektivene være nødvendig for å få forstå de prosesser som knytter dem sammen.

Når man studerer livsløp, kan man velge å studere livshistoriene til en eller flere personer. Er man først og fremst ute etter strukturenes innflytelse på utformingen av livsløpene vil man som regel studere flere enn om man er ute etter å studere individenes forståelse og fortolkninger av egne livsløp. Men man kan også ta i bruk en metode der man får til en kombinasjon av de disse framgangsmåtene. Fossland og Thorsen (2010, s. 26) viser til Cato Wadels bok *Now, Whose Fault is That? The Struggle of Self-Esteem in the Face of Chronic Unemployment* (1973) for å få fram hvordan en kan benytte seg av en enkelt persons livsfortelling til å gi innsikt i samfunnsfenomener. Her studerer han arbeidsledighet gjennom systematiske analyser og kartlegging av den arbeidsledige George med de gjøremålene og relasjonene han er en del av.

Fossland og Thorsen (2010, s. 26) nevner Bertaux og Kohli (1984) som eksempler på mer strukturalistiske orienterte forskere, som hevder man kan si noe mer generelt om samfunnstrekk ved å ta i bruk flere livshistorier. Bertaux (1981) er kjent for begrepet

“metning”, som går ut på at man kan komme til et punkt der man har samlet inn så mange livshistorier at man ikke får “ny” informasjon om det fenomenet man studerer ved å gjennomføre enda et. Det vil begynne å avtegne seg ett eller flere mønstre som går igjen, og som svarer på problemstillingen som en har tatt utgangspunkt i, slik tilfellet var i Bertraux egne analyser av det franske bakerivesenet med de små familiedrevne bakeriene. På den måten mener han at man kan snakke om empirisk generalisering.

Fossland og Thorsen (2010, s. 30) skriver videre at ikke alle livshistorieforskere er opptatt av å avdekke samfunnsmessige strukturer. Mange dreier seg mer i retning av å forstå *samspill* mellom vilkår og livsløp for ulike grupper i endrede sosiale og samfunnsmessige rammer. Her er dialektikken i triangelet liv, fortelling og samfunn sentralt. I slike studier søker man innblikk i ulike perspektiver, prosesser, trekk og mønstre, som igjen kan belyse utfordringene og mulighetene som preget tilværelsen i en gitt tid. Fossland og Thorsen (2010, s. 30) skriver at selv om livshistoriene ikke direkte kan si noe om ulike samfunnsforhold, så kan man likevel- når visse mønstre og trekk går igjen i de ulike historiene fra personene som er født omtrent i samme tidsrom- konkludere med at dette er allmenngyldige trekk ved livet til denne kategorien av personer. Fossland og Thorsen (2010, s. 30) viser her til Almås (1997) som snakker om *generasjonstypiske sosiale mønstre*.

Livsløp- og livshistorieforskere har med andre ord vært opptatt av å studere menneskets muligheter for innvirkninger på sine egne livsvilkår, og ikke minst hvordan samspillet mellom individ og samfunn utspiller seg samtidig som både mennesket og samfunnet gjennomgår forandringer over tid. Som vi skal komme inn på i neste avsnitt, er Bourdieu en teoretiker som kobler disse perspektivene- han prøver å overskride skillet mellom struktur- og aktørorienterte perspektiver. Eller overskride det subjektive innenfraperspektivet og det objektive utenfraperspektivet.

2.2 Praksisteori

Bourdieu er en brobygger mellom ulike teoretiske perspektiver. Han ville forene analysen av de samfunnsmessige strukturene og menneskers egne oppfatninger av livsforholdene sine, eller med andre ord kople *en strukturalistisk* og *en konstruktivistisk tilnærming* (Fossland og

Thorsen, 2010, s. 31). En måte å gjøre det på er å kombinere perspektivet som overveiende legger vekt på menneskers vilje og valg av sine livsløp (voluntarisme), og perspektivet som overveiende ser menneskers liv og erfaring som styrt “utenfra” (determinisme). Han poengterer at det må være en kombinasjon av disse for å bidra til en gyldig og dekkende samfunnsforståelse.

For å forene disse tilnærmingene utviklet Bourdieu en *praksisteori* basert på begrepene felt, kapital og habitus. Det fører for langt å skulle komme inn på detaljene i disse begrepene. Det som er mer sentralt her er at han ville fange hvordan strukturer skapes og transformeres gjennom *praksis*- altså gjennom det folk gjør. Slike sosiale praksiser er det livshistorieforskning er opptatt av å analysere fordi de sier noe om hvordan oppvekstvilkår og sosiale bakgrunn, kjønn og klassesetilhørighet viser seg i utformingen av livsløpet til den enkelte på forskjellige måter.

Habitusbegrepet er sentralt hos Bourdieu. “Habitus er kroppsliggjort, iboende kompetanse for å handle i bestemte sosiale felt” (Frønes 2001, s. 30). Habitus kommer til uttrykk som kroppslige disposisjoner, og fungerer som en praktisk følelse av hva som passer seg for “mennesker som oss”. Den inkorporerte kroppslige kunnskapen som habitus gir, tilegner man seg gjennom praksis, gjennom rutinemessige handlinger som ofte kan være ikke-bevisste. Det er tett koblet til livsstil, sosial klasse og utdanningsnivå (Prieur 2006, 41; Aagre 2014), og det vil ta tid å bygge habitus siden den endres ut ifra hvilke erfaringer en får i livet. Habitus blir med det sett på som et samspill mellom individ og samfunn (Prieur 2006, s. 42). Siden mennesker vokser opp under ulike sosiale, kulturelle og økonomiske forhold, vil mennesker slik Bourdieu forstår, ha ulike handlingsmuligheter. Bourdieu snakker om tilgangen individer har til ulike kapitaler, først og fremst økonomisk og kulturell kapital (som for eksempel penger og utdanning). Det vil blant annet være ulik habitus for godt utdannede og uutdannede, og for materielt rike eller materielt fattige. Her pekes det på at selv om det vil være mulig å krysse sosiale og kulturelle grenser, vil det oppleves som vanskelig å gjøre det bra dersom ens habitus er formet under andre forhold (Wilken 2020, s. 124). Det betyr med andre ord at aktører med omtrent samme habitus vil følge omtrent samme livsløp fordi de har omtrent de samme posisjonene i et sosialt felt.

2.3 Betydningen av kjønn

Betydningen av kjønn er på mange måter like selvsagt som alder i livsløpsstudier, men har fått noe mindre oppmerksomhet (Hagestad & Dykstra 2016). På makronivå er det mange kvantitative analyser som tyder på at kjønn strukturerer livsløpene, f.eks. viser den store norske undersøkelsen om Livsløp, generasjon og kjønn betydelig forskjell mellom kjønnene på flere områder (Brunborg et al. 2009). Av kvalitative studier har det vært mange som har fokusert på kjønnete roller i familiesammenheng og jobbsammenheng. Fossland og Thorsen (2010) refererer flere studier som viser at kvinner i sine livshistorier gir andre beretninger enn det menn gjør. De hevder sågar at man allerede etter å ha lest en halv side som regel vet om det er en kvinnehistorie eller mannehistorie. De viser til at disse forskjellene kommer hovedsakelig fra at menn gir overveiende *virksomhetsbeskrivelser* av livene sine, mens kvinner vil overveiende gi *relasjonsbeskrivelser*. Menn er mer opptatt av å gi beretninger om arbeidet sitt, mens kvinner vil i større grad gi en beretning om seg selv gjennom relasjonsberetninger. Her blir poenget at mennene skulle være hovedforsørgeren, mens kvinnene skulle være forsørgede husmødre der hovedfokuset var å ta vare på hjemmet og familien (Fossland og Thorsen 2010, s. 80-81). En kritikk mot livsløpsstudier er at de har brukt det mannlige livsløpet som mal (Moen 2016).

Bourdieu peker også på den maskuline dominans, og hvordan vi har “inkorporert den maskuline ordens historiske strukturer” i våre “ubevisste oppfattelser og vurderinger (Sitat fra Bourdieu 2003, s. 13, gjengitt i Fossland og Thorsen, 2010, s. 53). Han fremhever betydningen av kjønn, og hvordan “kjønnsordningen” er et gjennomgripende trekk både ved samfunnet og menneskets identitet. Han mente at kjønn var av større betydning enn klasse. Bourdieu lanserte begrepet *symbolsk vold* i tilknytning til kvinners opplevelse av den makt som ble utøvd mot dem. I den forbindelse framstår makten som en “myk og usynlig form for vold” som også kan være usynlig for kvinner (Fossland og Thorsen, 2010, s. 53). Et eksempel på dette vil være den skjeve arbeidsfordelingen i hjemmet som oppfattes som naturlig.

Ifølge Fossland og Thorsen (2010, s. 52-53), mener Bourdieu at en sosial konstruksjon mellom kjønnene blir naturligjort grunnet den mannlige og den kvinnelige kroppen som legitimerer den sosialt konstruerte forskjellen mellom de to kjønnene. Egenskaper, ting og aktiviteter blir organisert og oppdelt etter en grunnleggende hierarkisk motsetning mellom det som blir oppfattet som det feminine og det som blir oppfattet som det maskuline. Det vil også være en mengde signaler de ulike kjønnene får som sier hva de *bør* gjøre. Her trekker

Bourdieu særlig fram kvinnens rolle i det kjønnsmessige hierarkiske systemet, der en rekke usynlige påbud og forbud er skrevet inn i tingenes orden og dermed får en ubevisst påvirkning på kroppens orden. Dette gjør at det tar tid å endre kjønnsstrukturer.

Når det gjelder hvordan maskuline og feminine identiteter reproduseres over tid, så trekker Fosslund og Thorsen (2010, s. 81) blant annet fram Nancy Chodorow (1974). Chodorow hevder at forskjellene mellom maskulin og feminin identitet ikke ligger i anatomien, men vil være overveiende grunnet i kvinnenens rolle som hovedansvarlige for den tidligere barneomsorgen. Hun sier at “in any given society, feminine personality comes to define itself in relation and connection to other people more than masculine personality does” (Chodorow 1974, s. 43-44, sitert Fosslund og Thorsen (2010, s. 81)). Mens gutter har som mål å frigjøre seg fra moren, skal kvinner bli likedannede. Det fører til at individualiseringen, selvstendigheten og løsrivelsen kommer senere for jenter enn for gutter, påstår Chodorow.

Carol Gilligan (1982) sine studier viser ifølge Fosslund og Thorsen (2010) at kvinner og menn har ulike måter å forholde seg til moral. Rettighetsmoralen, som er den mest vanlige mannlige måten å forholde seg til moral, legger mer vekt på autonomi heller enn gjensidig avhengighet mellom mennesker, på individet heller enn relasjonen og på atskillelse i stedet for forbindelse. Ansvarsmoralen har vist seg i hennes studier å være den mest vanlige kvinnelige måten, der relasjoner og psykologiske behov er noe kvinnene forteller står sentralt i verden, som har resultert i en sterkere utvikling av empati, sensitivitet og ansvar for andre hos kvinnen. En slik moralsk lære utvikles i en tidlig alder gjennom barnelek. Gilligan (1982) hevder menns ledende forståelseskategori vil være hierarki, mens kvinner vil være nettverk.

Chodorow og Gilligan er opptatt av å framheve forskjeller mellom kvinner og menn, og er blitt kritisert for å være essensialistiske og statiske i sin tenkning om kjønn. Som Fosslund og Thorsen (2010, s. 80) poengterer, kan likevel slike synspunkter være fruktbare for å forstå eldre generasjoner forståelse av kjønnsroller, normer og kjønnsstrukturer.

Feminismen har gjennomgått flere bølger (Holst 2017). Mens Chodorow og Gilligan kanskje kan sies å være andrebølgefeminister, er vi nå inne i en tredje og kanskje fjerde bølge. Nyere teorier om kjønn er mer opptatt av at kjønn er flytende og foranderlig, noe man gjør snarere

enn noe man er. Man er mest opptatt av interseksjonalitet, (betydningen av kjønn i sammenheng med andre identitetsmarkører), og at man ikke nødvendigvis bare har en kjønnsidentitet, men flere- alt etter situasjonen. Kjønn inngår i den enkeltes identitetskonstruksjon, og slik sett er det å konstruere sin egen kjønnsidentitet noe som trolig er mer relevant for de yngre kohortene enn de eldre (Fossland og Thorsen 2010, s. 52) Det kommer jeg nærmere inn på i neste delkapittel.

2.4 Økende individualisering i samfunn og livsløp

Det hevdes at vestlige samfunn har gjennomgått store endringer de siste tiårene som har resultert i stadig flere “individualistiske” tendenser og fenomener som preger hele samfunnslivet (Fossland og Thorsen 2010, s. 55). Det mangetydige ordet individualisering “viser til en rekke religiøse, filosofiske, politiske og økonomiske doktriner som har det til felles at de på en eller annen måte framhever det enkelte menneskets frihet og uavhengighet” (*Sosiologisk leksikon* 1997, s. 126). Et sentralt trekk ved det senmoderne samfunnet er mobilitet, økende differensiering og flere muligheter som stiller krav til at individer i mye større grad selv skal planlegge livene sine (Bæck 2004, s. 87).

Både Bæck (2004) og Fossland & Thorsen (2010) viser til det tradisjonelle klassehierarkiets svekkelse, som fører til at tradisjoner og forutsigbare vaner mister sin betydning. Med et samfunn som har stått overfor raske endringer vil flere samfunnsvitere hevde at det vokser fram en ny type modernitet. Dette setter press på produksjonen i industrisamfunnet og nye former for produksjon erstatter de gamle. Nyere former for produksjon er med på å svekke tidligere tradisjoner, og gjør at sosiale normer knyttet til lagdeling, klasse, kjønn og lokalitet ikke står like sterkt i et senmoderne samfunn (Fossland og Thorsen 2010, s. 57). Når individer opplever at tradisjoner mister sin betydning, vil de i større grad måtte velge hvilket livsløp de skal ha blant mangfoldet av muligheter. Sosiologen Anthony Giddens er en av de som viser til at tvangen som lå i tradisjonene og de sosiale strukturene som fant sted i industrisamfunnet, vil mennesker i det senmoderne samfunnet *frisettes* fra. Dette fører til at individuelle refleksjoner og valg vil være enda mer førende for livsløpene deres (Bæck 2004, s. 87).

Den moderne velferdsstaten har en rekke kjennetegn. Marianne Gullestad (Fossland og Thorsen, 2010, s. 57) viser til at kvinner vil få en mer fremtredende plass i arbeidsmarkedet,

og familielivet, arbeidslivet og velferdsstaten som vi kjenner til i industrisamfunnet vil gå gjennom en omstrukturering. En slik omstrukturering hevder hun vil få en direkte innvirkning på folks liv. Gullestad har dette å si om verdiendringene og individualiseringstendensene som har skytt fart siden 1960:

With individualizations, the discourse of individual rights and liberties had become hegemonic, foregrounding specific value concepts such as freedom, rights, choice, independence, individuality, uniqueness and achievements at the expense of dependence, obedience, duty, togetherness and community (Sitat fra Gullestad 2003, s. 54, gjengitt i Fosslund og Thorsen, 2010, s. 53).

Gullestad viser til endringer som særlig går på bekostning av kvinners livsløp.

Giddens og Beck peker på hvilke konsekvenser endringene fra et industrisamfunn til et moderne samfunn får (Thorsen og Fosslund 2010, Bæck 2004). Beck snakker om *avtradisjoniserte liv*, som går ut på at individene ikke lenger kan lene seg på industrisamfunnets gruppespesifikke og kollektive identitets- og meningskilder, men det er heller opp til hvert enkelt individ. Klasse- og kjønnssystemet blir pekt på som tidligere autoriteter som mister sin posisjon i et senmoderne samfunn (Bæck 2004, s. 99). Giddens viser til begrepet *refleksivitet* for å fremme at det er ingen andre enn individet selv som bestemmer hvem man er. Når den tradisjonelle betydningen av klasse og kjønn mister sin betydning, må livsløpet, selvet og identiteten i større grad være oppe til refleksjon. Konstruksjonen av selvet vil miste sin *selvfølgelighet*, og tatt-for-gitt identiteten som var høyst aktuell i det tradisjonelle samfunnet faller vekk (Fosslund og Thorsen 2010, s. 57).

Når de strenge reguleringene om restriksjoner og påbud som gjaldt for eksempelvis klasse, kjønn og religion i det tradisjonelle samfunnet faller vekk, vil det gjøre individer selv mer ansvarlig for å foreta valg og handlinger som gjør det i stand til å få tilgang på sosial og yrkesmessig plassering og sosiale fordelene. Utdanningsvalget vil blant annet ta en mye større plass for individers livsløp i et moderne samfunn. Likevel har Giddens teorier om selvkonstruksjon blitt kritisert for å bare ta høyde for en velstående middelklasse som vil ha større tilgjengelig valgfrihet (Fosslund og Thorsen 2010, s. 58). Bæck (2004, s. 105) viser også til at den refleksive moderniteten ikke vil føre til et samfunn uten sosial ulikhet, og at

individens plassering i sosiale strukturer fortsatt er av betydning og får innvirkning på utformingen av livsløpene.

3.0 Metodologi

Å beskrive to utvalgte generasjoners tanker og vurderinger om etableringsfasen kan være utfordrende. Det vil være vanskelig å kunne generalisere hvordan tid og rom kan påvirke folks livsløp. Her vil jeg gjøre rede for min metodologi og min framgangsmåte.

Min studie kan plasseres innenfor fenomenologien. Fenomenologi er læren om «det som viser seg», slik det umiddelbart oppfattes av sansene. I en fenomenologisk studie er man opptatt av å utforske og beskrive menneskene og deres erfaringer med, og forståelser av et fenomen. Det er viktig å få fram *meningen* med et fenomen, å prøve å forstå det sett gjennom øynene til de man intervjuer. Sammenheng og kontekst er også viktig i fenomenologien, og mening kan ikke forstås utenfor de sammenhengene de skapes i. Målet med fenomenologi er å få innsikt i andres livsverden, og for å forstå verden må vi forstå mennesket (Christoffersen og Johannesen, 2012, s. 99).

3.1 Livsløpsstudier som metodologi

Som redegjort for i kapittel 2 kan man se på livsløpsforskning som en tilnærming heller enn en teori. En tilnærming kan man også forstå som en metodologi, der teori og metode henger nøye sammen. I denne studien har jeg samlet inn livshistorier, og i analysen av disse har jeg satt fokus på noen tema knyttet til etableringsfasen som jeg igjen ønsker å sette i sammenheng med strukturelle faktorer på et samfunnsnivå. Nærmere bestemt har jeg ønsket å få innblikk i hvordan et utvalg av personer født mellom 1945–51 og 1965–70 som har bodd i Stavanger selv oppfatter og vurderer overgangen til etableringsfasen knyttet til valg av blant annet utdanning og arbeid. Her forteller de om sine vurderinger av det å vokse opp og bli etablert, og tanker de har rundt utdanning, arbeid, første permanente bolig, samliv og barn.

Ved å studere livshistorier ønsker en å få et nærmere innblikk i hvordan ulike økonomiske, sosiale eller kulturelle faktorer påvirker individers liv, og en er også interessert i hvordan den enkelte individ oppfatter sitt eget liv. Å ha en slik tilnærming åpner opp for den historiske konteksten i størst mulig grad, og det interessante blir hvordan historien blir framstilt og opplevd som levd liv. Å studere livshistorie er som å se på “historien i historien” (Thorsen 1998).

Det er flere måter å analysere livshistorier på. Grimsrud (2012) med skriver at det går et

hovedskille mellom naturalistiske og konstruktivistiske tilnærminger. Enkelt fortalt legger naturalistiske tilnærminger vekt på innholdet i livshistoriene, altså *hva* folk forteller om sitt liv, mens konstruktivistiske tilnærminger er mer opptatt av *hvordan* folk forteller historiene sine. I praktisk forskning vil som regel begge tilnærmingene gjerne være i bruk samtidig. Min studie har naturalistiske trekk i det jeg er opptatt av å få fram hva informanter forteller om sine liv. Men jeg har også i mine tolkninger lagt vekt på hvilke ord informantene bruker og hvordan de legger fram sin fortelling.

En framført kritikk av å bruke livshistorier som metode dreier seg ofte om at livshistorien er en konstruksjon (Fosslund og Thorsen 2010, s. 62). Det hevdes at de som forteller en livshistorie kan utelate bestemte deler av den eller fordreie historien sin. Kritikere av metoden peker også på at det som fortelles gir bare et bilde av hvem intervjupersonene ønsker å framstå overfor forskeren. Det blir en form for selvframstilling som kan blant annet være idealisert eller dramatisert, ut fra hvilken hensikt fortelleren har med sin historie. Ifølge Fosslund og Thorsen (2010, s. 62) viser Blumer (1979) dermed til at forskeren kan bli forført. Thorsen (1998) peker også på ifølge Fosslund og Thorsen (2010, s. 62) at det vil være forskjeller mellom den muntlige og den skriftlige selvbiografien. Ved muntlig selvbiografi vil intervjupersoner i mindre grad ha "kontroll" over det som blir sagt, mens ved den skriftlige selvbiografien har man i større grad mulighet til å skrive, stryke over, utelate, arrangere stoffer og veie sine ord for å en mer fordelaktig, bearbeidet og velformet versjon. Jeg baserer min studie på muntlige livshistorier, der målet ikke har vært å gjøre rede for en virkelighetsbeskrivelse av en såkalt "objektiv" karakter, men å forstå liv, og som Fosslund og Thorsen (2010, s. 63) skriver, å studere hvordan intervjupersonene kontekstualiserer livshendelser og opplevelser, og med det gir dem en personlig mening ut fra sine livserfaringer.

3.2 Valg av kohorter og sted

Jeg valgte Stavanger fordi jeg er født i Stavanger- og har vært interessert i hvordan olja har påvirket ulike generasjoner. Da min generasjon sto på terskelen til å etablere oss og var klar for arbeidsmarkedet, var vi midt i «oljekrisa», som ga helt andre etableringsvilkår enn det våre foreldre hadde. For foreldregenerasjonen var oljen en «brennhet» bransje, og det virket som det var lett å få seg jobb uten å ha de rette kvalifikasjonene. Dette gjaldt for øvrig andre

bransjer og, da teknologien ikke hadde utviklet seg slik den er i dag og flere manuelle arbeidsoppgaver fantes. Dette har gjort meg interessert i å høre hvordan det opplevdes for unge i Stavanger å etablere seg i en tid der arbeidsmarkedet var svært tilgjengelig.

Jeg har valgt å ta utgangspunkt i to ulike historiske generasjoner som er født mellom 1945-51 og 1965-70 for å kunne gripe de endringer i livsløp som har foregått. Ved å velge historiske generasjoner får vi personer som var unge i samme periode, og dermed har en felles historisk forankring (kohort). Valget av besteforeldregenerasjonen som ble født mellom 1946-51 og foreldregenerasjonen som ble født 1965-70 ble tatt ut fra kunnskap om viktige skiller i Stavangers historie i etterkrigstiden. Det var et poeng for meg at generasjonene hadde etablert sitt voksenliv i ulike faser av oljenæringen, besteforeldregenerasjonen på 70-tallet da oljen nettopp hadde kommet og foreldregenerasjonen da oljen var på sitt mest innflytelsesrike på 1980- og 90-tallet.

3.3 Valg av informanter

Det stilles andre krav til representativitet når en velger en kvalitativ tilnærming enn ved kvantitative studier. I min kvalitative studie er de personene jeg har valgt ut for intervju ikke representative for noen spesielle grupper. Men det er likevel viktig å reflektere over hva som karakteriserer respondentene som utgjør mitt materiale, og hva som kjennetegner dem.

Personene som ble intervjuet har alle vokst opp i Stavanger eller tilbragt den fasen av livet der en etablerer seg i Stavanger. De har også det til felles at de alle har relasjoner til min egen familie.

Jeg tok utgangspunkt i familien min når det kom til rekruttering av intervjuobjekter. Stort sett hele familien min er født og oppvokst i Stavanger, så det var naturlig å starte med dem da det var lett å få tilgang til dem. Etter hvert tok jeg i bruk snøballmetoden for å komme i kontakt med potensielle respondenter som var relevante å ta kontakt med ut fra oppgaven (Fosslund & Thorsen, 2010). Det viktigste kriteriet var at de skulle ha etablert seg i Stavanger. Familien min kjente noen innen deres kohort, og hjalp meg med å få kontakt med dem.

Jeg intervjuet tre personer fra hver kohort. Jeg har valgt å gi informantene mine fiktive navn ut fra hensynet til intervjupersonenes personvern. Ifølge Fosslund og Thorsen (2010, s. 199) vil en måte å gjøre dette på dersom en har ulike grupper i utvalget, være å gi personene som er

i samme gruppe for- eller etternavn som har samme forbokstav. Jeg har derfor valgt å gi informantene i besteforeldregenerasjonen navn som begynner på bokstaven B, og foreldregenerasjonen navn som begynner på bokstaven F.

Siden informantene mine deler sensitive erfaringer som kan gjøre ham eller henne gjenkjennelig, er det snakk om personopplysning, og siden det er benyttet elektroniske hjelpemidler i form av mobilopptak, er det krav om å sende melding til Personvernombudet for forskning (NSD). NSD reguleres blant annet av personopplysningsloven. Viktige formål med personopplysningsloven er å sikre at forskningen ikke får negative konsekvenser for dem som velger å delta i undersøkelsen, hjelper med å ivareta personvernet for deltakerne, og sikrer en trygg arkivering av persondata (Fossland og Thorsen 2010, s. 171-172). En slik søknad ble sendt før jeg satt i gang med intervjuprosessen. Informantene har også krav om informert samtykke før intervjuprosessen setter i gang. Ifølge Kvale og Brinkmann (2015, s. 104) betyr «informert samtykke at forskningsdeltakerne informeres om undersøkelsens overordnede formål og om hovedtrekkene i designen, så vel som om mulige risikoer og fordeler ved å delta i forskningsprosjektet». Det er dessuten viktig å sikre seg at informantene deltar frivillig, og at informantene har blitt informert om at de kan trekke seg ut av undersøkelsen til enhver tid (Kvale og Brinkmann, 2015, s. 104). Et informert samtykke kan gis både skriftlig og muntlig, men det er hensiktsmessig å få et skriftlig samtykke (Fossland og Thorsen 2010, s. 173). Informantene mine fikk signere under et skriftlig samtykke, etter jeg hadde gitt dem informasjon om prosjektet.

Enkelte intervjupersoner oppleves som bedre å intervju enn andre. Ifølge Kvale (1997) kjennetegnes en god intervjuperson at de ofte er motiverte for å være med i studien, samtidig som de har mye kunnskap og er veltalende. Familien min hadde hørt meg snakke om dette forskningsprosjektet i en god stund, så de var godt informert om mine tanker rundt hva jeg ønsket å undersøke. Stavangers historie og hvordan oljen har påvirket byen er også noe som har interessert dem.

Det at jeg valgte å intervju familien min har både fordeler og ulemper med seg. En fordel er at intervjusituasjonen var trygg for meg som forsker og for intervjuobjektet siden jeg nærmet meg folk jeg kjenner godt. Da er det ekstra viktig å være klar over mulige blindvinkler (Kvale 1997). En mulig blinkvinkel er at de kan komme med en selektiv framstilling. En selektiv framstilling vil være til stede uavhengig hvem man intervjuer, men vil være ekstra forsterket i møtet med familie. Det går ut på at det ikke nødvendigvis er alt de vil fortelle til meg om sin

livshistorie nettopp fordi jeg er familie, De kan også ha opplevd et mildt normativt press til å stille opp til intervju. Det kunne vært de ikke hadde stilt opp hvis det var andre som hadde spurt. På den andre siden kan være ting de sier som jeg forstår bedre siden jeg kjenner dem godt, men som for utenforstående kan være vanskelig å tolke.

I slike tilfeller kan også forskeren oppleve et dilemma med hensyn til hvordan livshistoriene skal tolkes og framstilles. Det kan være situasjoner der hensyn til familien kan være viktigere enn å få fram forskningsmessige interessante funn. Og omvendt kan det være at forskeren i sin iver etter å få fram interessante funn, trækker familien på tærne. Dette er problemstillinger som minner om de som Aase og Fossåskaret (2014) tar opp bokkapitlet «Har kunnskap sin egen rett?» der de spør om hvor fritt forskere kan benytte seg av data de har samlet inn. De diskuterer dilemmaer man kan komme opp i når man er både insider og outsider, og både venn og forsker.

3.4 Gjennomføring av intervju

Historiene om etableringsfasen som er grunnlaget for denne oppgaven er samlet inn ved hjelp av individuelle intervjuer. I intervjuene var jeg opptatt av at respondentene mine skulle få tale så fritt som mulig, fordi jeg ville åpne for at de kunne komme inn på tema som jeg i utgangspunktet ikke hadde tenkt over, men som likevel kunne være viktig for oppgaven. Samtidig var det et poeng å få fram vurderingene generasjonene hadde rundt etableringsfasen. Jeg har derfor valgt å bruke et semistrukturert forskningsintervju. Et semistrukturert forskningsintervju vil med hensikt få fram intervjupersonens egne fortolkninger av fenomenet som blir beskrevet (Kvale & Brinkmann, 2015). Grunnen til at jeg bruker et semistrukturert er at det passer best med hensyn til å få fram livshistorier der det er visse spørsmål jeg ønsker å få besvart samtidig som det må være opp til intervjupersonen å formulere sin egen livshistorie. Livshistorieintervju/livsløpsintervju som også omtales som biografisk intervju skiller seg fra andre forskningsintervju ved at det ikke er et avgrenset tema eller hendelse man er opptatt av, men heller å få fram «helheten» i en persons liv. En livshistorie har dessuten en innebygd kronologi der man begynner fortellingen med barneårene og avslutter der man er i livet nå (Aase & Fossåskaret, 2014). Slik sett kan intervjuets struktur gi seg selv. Jeg måtte imidlertid passe på at personene forteller om de forholdene som er spesielt interessante for oppgaven.

Intervjuguiden (se vedlegg 1) jeg benyttet var nokså åpen, da jeg var bevisst på å legge så lite føringer som mulig på hvordan livshistorien deres skulle berettes. Jeg var interessert i å få tak i personenes egne refleksjoner og/eller vurderinger rundt det å ta valg i etableringsfasen. Videre var jeg interessert i at de begynte å fortelle om barndommen sin slik at det ble en naturlig overgang til å berette om det som kom senere i livet. Vi må hele tiden være klar over at disse vurderingene kan si mer om hva de oppfatter som viktige i dag, enn hva de mente da de befant seg i etableringsfasen. Samtidig var det et selvstendig teoretisk poeng å høre om barndommen for å få innblikk i den sosiale bakgrunnen (jmfør Bourdieu). Informantenes beretninger fulgte derfor en viss struktur, fortellingene deres om det å etablere seg ble lagt til hendelser tidligere i livet. Intervjuets form kan derfor sies å kunne "presse" fram en fortellingsstruktur som kunne føles fremmed for informantenes opplevelse av etableringsfasen. Det viste seg imidlertid etter de første intervjuene at det var enklere, og gjerne mest naturlig for de intervjuede å ha de ulike hendelsene og overgangene å forholde seg til når de skulle berette livshistorien sin.

Intervjuene ble foretatt høsten 2021, og hadde en varighet på rundt tre kvarter. Intervjuene ble tatt opp etter samtykke fra informantene.

Kvale og Brinkmann (2015, s. 164-165) mener det er gunstig at spørsmålene har en deskriptiv form, i form av hva- og hvordan-spørsmål, for å få fram mest mulig spontane beskrivelser fra de en intervjuer. Hvorfor-spørsmål skal en imidlertid være mer forsiktig med, sier Kvale. Tanken er at en i for stor grad kan legge opp til at de intervjuede må grunngi valgene og handlemåtene sine. Formålet vil heller være å få informantenes egne, mer eller mindre spekulative, beskrivelser for hvorfor noe skjedde. Når en bruker «hvorfor»-spørsmål kan informanten føle at den må komme med overreflekterte og intellektualiserte svar i form av en muntlig eksamen.

I et kvalitativt forskningsintervju vil forskeren fungere som det viktigste instrumentet (Kvale 1997). Det stilles krav til forskerens vurdering og analytiske evner der ulike faktorer kan påvirke resultatet av intervjuet. Intervjuet vil legge grunnlaget for en samhandlingssituasjon der både forskeren og den intervjuede er aktive parter i samtalen om et tema begge har interesse for. Men selv om begge er aktive deltakere av dialogen vil maktforholdet mellom dem være asymmetrisk, dette fordi det er forskeren som har valgt tema og med det styrer samtalen gjennom spørsmålene hun stiller (Kvale 1997). Det kan tenkes at dette ikke vil gjelde et slikt intervju som er gjennomført i dette prosjektet. Å intervju eldre familiemedlem

kan gjøre at et slikt asymmetrisk forhold vil utjevne seg.

3. 7 Transkripsjon og analyse av historiene

Intervjuene ble tatt opp på mobilopptaker som senere ble transkribert til skrift. Ifølge Atkinson (1998) i Fosslund og Thorsen (2010, s. 189) er det flere måter å transkribere på, som kan variere fra å skrive ut endelig transkripsjoner som er direkte fra lydopptak til andre tradisjoner der transkripsjonen oppsummeres i et resymé. Det er utfordrende å få en sikret ordrett gjengivelse ved overføring av materiale fra et medium til et annet, men jeg prøvde i størst mulig grad å få skrevet ned alt som ble sagt etter beste evne. I bearbeidingen av teksten har jeg sett det hensiktsfullt å ta bort elementer som jeg ikke har sett på som betydningsfulle for oppgaven. Jeg har også skrevet om der språket ikke henger sammen, der jeg for eksempel har lagt til ord der det åpenbart mangler, eller tatt bort setninger som ikke er fullstendige. Jeg har også sett det nødvendig å redigere stoffet slik at temaer som går igjen og henger sammen, blir satt sammen. Fosslund og Thorsen (2010, s. 189) peker på en generell regel vil uansett være at man får fram den meningen intervjupersonen har formidlet i intervjuet.

Livshistorieintervjuer gir et rikt datamateriale, og et stort spørsmål vil være hvordan en *analyserer* og presenterer dette. Bearbeiding av dataene krever fortolkning og bearbeiding på flere nivåer, og skjer underveis i hele forskningsprosessen i det som Wadel (1991) i Fosslund og Thorsen (2010, s. 193) kaller en hermeneutisk prosess, eller en hermeneutisk sirkel. En slik prosess starter allerede under transkripsjonsprosessen. Wadel ser på forskningsprosessen som en fortolkende runddans mellom teori, metode og data. Dette er en beskrivelse som passer godt til min opplevelse av å skrive denne masteroppgaven om livshistorier, det har vært fram og tilbake mellom teori, metode og analyse.

Jeg vil i denne oppgaven gjøre en analyse av forholdet mellom biografi og samfunn. Fosslund og Thorsen (2010, s. 195) forteller at metoden man bruker i livsløpsstudier der forskere går fram og tilbake mellom individets biografi og det sosiale systemet de inngår i, finner man i klassiske tekster fra Jean Paul Sartre allerede fra 1960. Her anbefalte Sartre både en *horisontal* og en *vertikal* lesning av biografi og det sosiale liv. I denne sammenheng vil det si en fortolkende pendling fram og tilbake mellom det individuelt opplevde livsløp og den samfunnsmessige betydning av de begivenheter som beskrives. I denne oppgaven forsøker jeg å analysere livshistoriene både vertikalt og horisontalt, eller på langs og på tvers. Med vertikal

analyse menes å få fram den interne «sammenhengen» i den enkeltes biografi, mens med horisontal analyse er man ute etter mer fellestrekk på tvers av biografiene for å få fram mer strukturelle trekk.

3.8 Reliabilitet og validitet

Undersøkelsens reliabilitet og validitet handler om kvaliteten og rekkevidden til resultatene fra undersøkelsen. Reliabilitet viser til hvor pålitelig resultatene er, og har å gjøre med om hvorvidt et resultat er reproduserbart på andre tidspunkter av andre forskere (Kvale & Brinkmann, 2015). Reliabilitetsvurderinger av kvalitative data har en annen tilnærming enn kvantitative data. Ved kvalitative studier er det som regel ikke mulig å teste og beregne reliabilitet ved bruk av standardiserte metoden som man gjør i kvantitative studier. Det vil si at andre forskere ikke i lik grad kan kontrollere undersøkelsene. Det er derfor viktig å redegjøre godt for hvordan undersøkelsen er gjennomført, slik at andre forskere kan vurdere gyldigheten (Askheim & Grenness 2008).

I denne sammenheng handler reliabiliteten om hvorvidt intervjupersonen ville gitt andre svar i et intervju med en annen forsker. Med tanke på at intervjueren kan betraktes som det viktigste måleinstrumentet (Kvale 1997), og at man i kvalitative metoder betrakter intervjuet som skapt av en dialog mellom forsker og intervjuperson, så er det vanskelig å tenke seg at en annen forsker ville fått akkurat den samme fortellingen. Det er også nokså åpenbart at forhold rundt intervjuet kan påvirke spørsmål og svar. For eksempel kan intervjupersonen være trøtt, nervøs eller lignende, som igjen kan påvirke svarene (Jacobsen 2015). Å stille ledende spørsmål kan også uforvarende påvirke svarene (Kvale & Brinkmann, 2015). Jeg har derfor sørget for å holde intervjuene på den intervjuedes “hjemmeområde”, som var hjemme hos dem, for å unngå slike forstyrrelser. Å gjennomføre intervjuene på et kjent sted hadde som hensikt å skape en trygg og så lite som mulig kunstig situasjon. Videre sørget jeg for en uformell og avslappet stemning under intervjuene, slik at intervjupersonene skulle føle seg mer trygge. Jeg passet også på å si at intervjupersonene kunne tale så fritt som de ville og det gjorde ingenting om det ble lange naturlige pauser. Jeg har nevnt foran at jeg er i familie med de jeg har intervjuet. Dette gjør at det materialet jeg har fått, sannsynligvis er noe annerledes enn det en annen forsker ville ha fått. Jeg tror likevel at hovedlinjene i intervjumaterialet ville være det samme.

Undersøkelsens validitet har til hensikt å se om den innsamlede dataen er relevant eller treffende for det jeg skal studere. Validitet står for datamaterialets gyldighet med tanke på de problemstillingene en skal ta for seg. Validitetsbegrepet skiller seg fra reliabilitetsbegrepet ved at det er mindre presist og mer omfattende, dette fordi validiteten refererer til flere aspekter ved datainnsamlingen og datamaterialet enn reliabiliteten gjør (Grønmo, 2020, s. 251).

Det finnes ulike måter i kvalitative studier å undersøke om validiteten er intakt.

Kompetansevaliditet refererer til forskerens kompetanse. Her må forskeren vurdere og eventuelt forbedre validiteten underveis i selve datainnsamlingen, og justere og revidere opplegget for datainnsamlingen dersom det viser seg å være nødvendig for å styrke validiteten. En annen validitetstype, er *kommunikativ validitet*. Her går forskeren i dialog med ulike diskusjonspartnere. For eksempel kan forskeren diskutere materialet med kildene selv, som i mitt tilfelle vil være respondenter som er intervjuet. På den måten kan de «godkjenne» framstillingen slik at validiteten betraktes som tilfredsstillende. Denne prosessen kalles *aktørvalidering*. Et mulig problem som kan dukke opp ved å gjøre denne type validering er at aktørene og forskeren kan legge ulike perspektiver og synsvinkler til grunn for vurderinger av materialets kvalitet eller validitet. For eksempel kan kildene forsøke å ta kontroll over forskerens beskrivelser ved å stille betingelser om hvordan ting blir omtalt og framstilt. En annen type diskusjonspartner for denne type validitet er med andre forskere, dette for å avdekke problemer og svakheter. I mitt tilfelle vil dette være veilederen min, som har mer generell teoretisk innsikt innenfor studiens problemområde og kan se på metodologiske svakheter av denne typen studier. Dersom det kommer fram at materialet ikke har spesielle svakheter eller begrensninger i lys av problemstillingene, kan en se på validiteten som tilfredsstillende, og motsatt hvis det finnes bestemte svakheter så må dette rettes opp i slik at validiteten styrkes. Denne prosessen kalles *kollegialvalidering*. Et potensielt problem som kan dukke opp i denne prosessen er at forskere med ulike faglige perspektiver kan ha ulik virkelighetsoppfatning. Her kan det oppstå konflikt slik at mulighet for nye oppdagelser og faglig innovasjon blir svekket, derfor er det viktig at materialets validitet blir drøftet ut fra den aktuelle studiens egne problemstillinger, perspektiver og tilnærminger (Grønmo 2020, s. 254-255).

4.0 Livshistorier fra to generasjoner

I dette kapitlet vil jeg presentere utdrag fra livshistorieintervju, fokusert rundt etableringsfasen. I besteforeldregenerasjonen er kjønn og klasse et sentralt tema. I foreldregenerasjonen vil individualiseringstendenser stå mer sentralt.

4.1 Besteforeldregenerasjonen

I dette kapitlet skal vi stifte bekjentskap med:

Bjørn (f. 1947) var 74 år da han ble intervjuet. Han er født og oppvokst i Stavanger, og begynte i lære ved et trykkeri som 16-åring. Han skiftet mellom å bo i Oslo og Stavanger under læretiden, og møtte Beate, sin fremtidige kone, under oppholdet i Oslo. Han var da 20 år. Han giftet seg og stiftet familie med Beate da han var 20 år, og fikk to barn. Frida er en av barna som vi skal høre mer om i neste kapittel.

Beate (f. 1945) var 76 år da hun ble intervjuet. Hun er født og oppvokst i Oslo, og gikk på Handelsskole etter hun var ferdig på realskolen. Hun begynte i lære hos et forsikringsselskap da hun var 19 år, og jobbet der i 3 år. Etter hun giftet seg og fikk barn, og familien flyttet til Stavanger, ble hun hjemmeværende.

Brage (f. 1951) var 70 år da han ble intervjuet. Han er født og oppvokst i Stavanger, og etter å ha tatt noen år på handelsskolen fikk han seg som 18-åring jobb på NKL, som i dag er Coop. Han giftet seg da han var 23 år, og fikk sitt første barn da han var 27 år. Han er bror til Bjørn.

4.1.2 Besteforeldregenerasjonens fortellinger om etableringsfasen

4.1.3 Betydningen av kjønn

Etableringshistoriene til besteforeldregenerasjonen viser at kjønn og klasse er inkorporert som grunnleggende måter å utforme livet på. Som jeg skal vise nedenfor, er fortellingene fra

besteforeldregenerasjonen kjønne. Det vil si at en ser forskjell på manns- og kvinnefortellingen. Det kommer fram i fortellerstil, i ordvalget, i verdier og hvilke situasjoner de velger å trekke fram. Fossland og Thorsen (2010, s.80) skriver at etter et langt liv vil erfaringer fra oppveksten, med et hierarkisk klassesystem og klare kjønnsroller, gi klare vilkår og muligheter, tilføre ressurser og skape stengsler. Man kan si at kjønns- og klassekoder er inkorporert i kroppene og sinnene til informantene. Kjønn og klasse vil på denne måten gi klare føringer for informantenes muligheter til utdanning, arbeid, bosted, valg av ektefelle og forsørgelse (Fossland & Thorsen 2010, s. 80).

På 1960- og 1970-tallet var det typisk at man skulle bli "voksen" tidlig, der det var sett på som naturlig for unge mennesker i begynnelsen av 20-årene å inngå ekteskap, få fast arbeid og anskaffe sin første bolig. Det var et typisk husmorssamfunn, der faren hadde som rolle å være hovedforsørgeren for familien, mens moren tok seg av alt som gjaldt hus- og omsorgsarbeidet. Dette førte til at yrkesdeltakelsen blant kvinner på 1960-tallet var lav, da det kunne være ganske utfordrende for kvinner å få til en kombinasjon av barn og jobb. Kort foreldrepermisjon, få barnehageplasser og fedrenes minimale deltakelse i hus- og omsorgsarbeidet førte dessuten til liten mulighet til videre skolegang for kvinner på 1960- og 1970-tallet (Leira 2002). Disse trekkene kommer også fram i fortellingene til besteforeldregenerasjonen. Først forteller Beate om sin overgang fra barn til voksen i denne perioden. Det er tydelig at denne fasen av livet var veldig kort, med bare noen få år mellom skole og familieetablering. Hun fikk jobb da hun var 18, giftet seg da hun var 20 år, og fikk barn da hun var 21 år.

Jeg tok jo folkeskole i 7 år, og 3 år realskole, og så tok jeg ett år på Handelsskole. Det var på jo på kontoret jeg skulle bli. Og så fikk jeg jobb, ganske tidlig, jeg søkte, og da var det en slags lærling, og det var forsikring. Var 19 år da jeg fikk jobb. Og dermed traff jeg jo mannen min.

(Beate)

Bodde i Oslo til sønnen var 2 år, for han (mannen) reiste jo hjem (til Stavanger) for han skulle på jobb, han hadde ett år igjen av lærlingtiden, og da måtte han gjøre det og det var ikke snakk om noe annet at vi skulle bo i Stavanger. Vi flyttet til Stavanger på

grunn av jobben til mannen min, det var ikke snakk om noe annet, jeg måtte følge etter.

(Beate)

Her kommer Beate inn på “kjønnsordningen” som Bourdieu (Fossland og Thorsen 2010, s. 52-53) mener er et gjennomgripende trekk både ved samfunnet og menneskets identitet. Han viser til en hierarkisk motsetning der de ulike kjønnene får en mengde signaler som sier hva de *bør* gjøre. Det at Beate sier at “det ikke var snakk om noe annet”, viser hvor sterkt en rekke usynlige påbud og forbud som er skrevet inn i tingenes orden får en påvirkning på kroppens orden (Fossland og Thorsen 2010, s. 52-53).

Jeg var ikke ute i jobb. Det var sånn at du skulle være hjemme på en måte.

(Beate)

For kvinner i besteforeldregenerasjonen var det typisk i industrisamfunnet å være hjemmевærende, mens mannen skulle arbeide og forsørge familien. Formuleringen om at “det var sånn...på en måte” tyder igjen på at dette var et normativt påbud. De fleste kvinner som hadde jobb, som Beate, sluttet i jobben da de giftet seg, og så og si alle ble husmødre da barna kom. Dette var i husmorssamfunnets storhetstid (Fossland & Thorsen 2010).

Vi ble jo tidlig gift så jeg gikk ikke ut da (i arbeid), jeg måtte jo, det var ikke snakk, hadde jeg kanskje hatt en utdanning, så jeg måtte ha, og det var ikke noe barnehageplass, vi hadde ikke direkte råd til det, det var ikke snakk om det heller. Jeg hadde ikke noe valg.

(Beate)

Chodorow (1974) og Gilligan (1982) i Fossland og Thorsen (2010) peker også på den kvinnelige innordning i fellesskapet. De beskriver et avkall på egne “rettigheter” til fordel for familieselskapets behov, økonomisk nødvendighet og gutters forrang, som blir akseptert av kvinnene. Samfunnets organisering får betydning for enkelt individs livsløp. Når det ikke er mulighet for å kombinere barn og jobb er det kvinnen som gir avkall på høyere utdanning og

arbeid, som Beate her beskriver. Chodorow (1974) hevder den overveiende grunnen til dette vil være kvinnenens rolle som hovedansvarlig for den tidligere barneomsorgen. Videre hevder hun at kvinner i de fleste samfunn setter relasjoner og forbindelser med andre mennesker høyere enn det menn vil gjøre. En slik essensialistisk forståelse av det å være kvinne, er vanlig og kan ligge bak Bourdieus (Fossland og Thorsen 2010, s. 52-53) påpekning av det feminine ikke er noe som er gitt, men tvert imot noe som konstitueres gjennom det å ta ansvar for andre, og derfor blir det “pålagt” kvinner å være hjemme med barna hvis de skal framstå som feminine. Individualisering, selvstendighet og løsrivelse viser seg å komme senere for jenter enn for gutter, som kommer fram i fortellingen til Beate:

Så kom jeg hit bort (Stavanger), og mannen jobbet i avis, der jobbet han skift, dermed kunne jeg også gå ut litt mer når ungene ble eldre. Så søkte jeg, så fikk jeg jobb.

(Beate)

Forskjellen mellom kjønnene viser hvordan strukturene i samfunnet ellers påvirker utformingen av informantenes liv. Som Elder (2003) har påpekt, ga industrisamfunnet nesten “naturlige” overgangen som gjør at det ikke kreves mye valg og planlegging fra enkeltindividets side. Her kan en peke på at livsløpene i besteforeldregenerasjonen bærer preg av å være “lagt av strukturene” (Elder 2003). Beates liv inneholder de elementene en skulle forvente ut ifra at hun var ung i “husmorens gullalder”, og gikk ut i arbeidslivet først etter at barna kunne klare seg selv. Som vi skal se, var det ikke bare kvinner som hadde en ferdig løype å gå. Det gjaldt også brødrene Bjørn og Brage som begge gikk tidlig ut i arbeidslivet, og stiftet familie i ganske ung alder. Det var forventet at menn skulle kunne forsørge en familie.

...da jeg var 18-19 år så hadde jeg lyst til å begynne å arbeide, og det var jo bare en tilfeldighet at jeg tok bussen ut til Mariero, det var jo litt sånn landlige omgivelser på den tiden. Og da søkte jobb der, NKL som i dag er Coop, og fikk den.

(Brage)

Det var relativt lett å få seg jobb for unge menn på den tiden. Når han beskriver det som “tilfeldig” at han oppsøkte NKL og fikk jobb, så tolker jeg det som at han like gjerne kunne

valgt en annen jobb. Han hadde ikke brukt så mye tid på å tenke gjennom hva slags jobb han ville ha. Det viktige var å ha en jobb. Brages bror, Bjørn, begynte i lære i den grafiske bransjen. Det var også et naturlig valg fordi det var en stor bransje i Stavanger, og faren hans jobbet også i den bransjen. Å bli tatt inn i lære rett etter framhaldsskolen/realskolen var ikke uvanlig på den tiden. På den tiden trengte man ikke videregående skole for å bli lærling. Fordi det var mulig og vanlig å begynne i lære rett etter ungdomsskolen (framhaldsskole/realskole), så var det også en åpning i arbeidsmarkedet for skoletrøtt ungdom slik som Bjørn:

For mitt vedkommende så var såpass ung da jeg fikk anledning til å begynne i lære og jeg var for å si det rett ut skoletrøtt så jeg likte bedre det praktiske framfor det teoretiske så jeg var glad for at jeg fikk begynne i lære og begynte på fire års læretid.
(Bjørn)

Mens menn hovedsakelig gir overveiende *virksomhetsbeskrivelser* av livene sine, vil kvinner gi overveiende *relasjonsbeskrivelser* (Fossland og Thorsen 2010, s. 81). Dette kommer fram i fortellingene med at Beate til stadighet nevner barna uoppfordret, mens Bjørn og Brage er mer opptatt av å gi beretninger om arbeidet sitt. Dette kan ha med at det maskuline var å skulle fungere som hovedforsørgeren for familien (Fossland og Thorsen 2010, s.81), som gjorde arbeidslivet til deres viktigste livsarena, og på den måten fungerte som deres sentrale livstema. Arbeidslivet kan sees på som først og fremst en måte å kunne realisere seg som menn og frigjøre seg fra opprinnelsesfamilien sin (Fossland og Thorsen 2010, s. 81).

4.1.4 Betydningen av klasse

På samme måte som kjønn er førende for livsløpene til informantene, vil også sosial klasse få betydning for livsløpene. Det er tydeligere i Brage og Bjørns fortellinger, som på mange måter kan sies å ha fulgt i sin fars fotspor. I følge Bourdieu (Wilken 2020) vil mentalitet og stand overføres mellom generasjoner, og ofte føre til at barna tar foreldrenes yrker. Han kaller dette for *den sosiale arven*. For Brage og Bjørn ser det ut som de har tatt over farens arbeiderklasse mentalitet, da begge tidlig fikk seg arbeid tidlig som de jobbet med resten av livet. Deres habitus (Wilken 2020) kommer fram i yrkesvalget. Bjørn gikk til og med inn i samme yrke som faren sin, trykkeriindustrien. For arbeidergutter, som for jenter i

generasjonen, var videre skolegang vanligvis ikke aktuelt, hvis de da ikke hadde foreldre som var velstående eller det skulle være andre velgjørere. Og som regel når det ikke var en mulighet for å ta videre skolegang, gikk det utover motivasjonen, som vist med at Bjørn sier at han var skoletrøtt.

Alle tre informanter refererer det de gjorde som at det “var vanlig” på den tiden. I sitatet fra Bjørn nedenfor kommer det fram at selv om det var han selv som tok beslutningen, så var han tydelig påvirket av det andre i hans omgangskrets gjorde på den tiden.

Det som var mye i den tiden var det at du tok folkeskolen og så gikk du gjerne et par år på videregående enten det var framhaldsskolen eller realskole og så kom du inn i lære.

(Bjørn)

Bourdieu (Fossland og Thorsen 2010, s. 31) viser til denne dialektikken mellom det kollektive og det individuelle med sin praksisteori. Han mente at selv om man lever i en verden med rom for selvrefleksjon og bevisste valg, vil samfunnet være med på å strukturere handlingene våre. For Bjørn kan det tenkes at det var nærmest forutbestemt og forventet at han skulle begynne i lære rett etter endt skolegang. Mannheim (1952) i Fossland og Thorsen (2020) viser til dette fenomenet som han kaller *naturlige verdensbilder*. Det går ut på at å være i lik aldersmessig posisjon i sosiale og historiske samfunnsprosesser gjør at en vil ha en lignende reaksjon på historiske hendelser som skjer i en gitt tidsepoke. Historiske generasjoner vil med det ha samme oppfatninger av hva som er “vanlig”, normalt, ønskelig eller forventet av dem (Fossland & Thorsen, 2010). Industrisamfunnet hadde flere arbeidsplasser for ufaglærte, da teknologien ikke hadde utviklet seg like mye som den har i dag, og derfor ikke krevde like stor grad av sertifisering som i dag. Dette kan føre til at det ble en naturlig overgang fra framhaldsskolen til arbeidslivet da arbeid var lett tilgjengelig. Bjørn beskriver sin tid som læregutt i Dreyer trykkeri:

Det var liksom inngangsporten til arbeidslivet.

(Bjørn)

De fleste var sikret jobb etter læretiden stort sett.

(Bjørn)

4.1.5 Familieetablering

Det at det gikk an med lite skolegang å gå rett inn i arbeid (med lære), gjorde også at de stiftet familie tidligere. Den voksne livsfasen startet dermed tidlig for de som var i etableringsfasen i industrisamfunnet.

Da var jeg 20 vel. Da opplevde jeg at en god del på min alder begynte å etablere seg. I vårt tilfelle kjente vi på noe press med å etablere oss fort.

(Bjørn)

Hellevik (1991) kaller dette for *livsfaseeffekt*. Det vil si at ulike aldersnormer og sanksjoner vil spille inn og være avhengig av hvilken fase i livet vedkommende er i.

Å ikke følge tidsbestemte kulturelle og samfunnsmessige strukturer og normer kan føre til ubehag og man kan føle seg utenfor. Siden alle informantene mine, og omgangskretsen deres, fulgte de tidsbestemte kulturelle og samfunnsmessige strukturene og normene, kommer ikke de ulike sanksjonene som en ville opplevd hvis en ikke fulgte de, fram. Likevel, kommer det tydelig fram i fortellingen til Brage hvor sterke de kulturelle normene var, nesten ubevisst:

Jeg vil ikke si at det var et press på å gifte seg, men du kan si at vi omgikk oss mye mer folk i den tiden og jeg husker at sånn så Kirsten (konen) og jeg, vi var vel noen av de siste, men jeg vil ikke si at vi følte noe press. Jeg vil heller si at det var naturlig. Det var faktisk ikke folk som snakket om å ikke gifte seg.

(Brage)

4.1.6 Oljens påvirkning

Brage beskriver også hvordan det var å være i etableringsfasen i et samfunn i endring. Han peker på hvordan oljen ga nye betingelser for de som bodde i Stavanger:

Merket godt da oljen kom. I 1965 kom den første konsesjonsperioden, og en kamerat av meg som begynte i Phillips i 1974, og da var jeg “ganske ung” da var det veldig mye snakk om oljevirkosomheten, og alt det som kom. Det var i min generasjon, i min aldersgruppe, en varm potet for å bruke det uttrykket. Alle skulle prøve å komme inn der. For i starten på oljeperioden så var det... oljen i forhold til jobb og sånne ting, det merket vi veldig godt, der skjedde det noe. For alle begynte liksom å.. jeg jobba jo der som jeg har nevnt, og vi begynte å snakke om lønninger, hvor godt disse tjente og alt dette her. Jeg merket godt det.

(Brage)

For det første viser han til et skifte i arbeidsmarkedet i Stavanger, med at en ny næring kom. Dette ga nye arbeidsplasser, og ble vist med at antallet sysselsatte ble fordoblet fra 1970 til 1994 fra 32 000 til nærmere 65 000. I tillegg viste den nye næringen å fungere som en katalysator for endringsprosessene som tok plass i byens næringsstruktur. Den ville utkonkurrere enkelte eldre virksomheter som viste seg å ikke tåle kostnadsveksten og tiltrekke seg arbeidskraft, samtidig som den viste seg å kompensere for noen av de tapte industripllassene, ved at den skapte en ny industri og ved at ny virksomhet innen servicenæringen og administrasjon knyttet til petroleumsvirksomheten vokste fram (Roalkvam & Gjerde 2012).

Så det var greit for de som jobbet i oljen, de som hadde god lønn, men vi merket det, vi som gikk på vanlige jobber i området her. At det ble et klaseskille, ja i en viss utstrekning. Men jeg vil ikke si det var veldig dominerende, men jeg vil si det ble et skille. De fikk råd, og de bygde gjerne finere hus enn oss og litt sånn. Så det merket vi.

(Brage)

For det andre beskriver Brage et skifte i befolkningens kapitalsammensetning. Befolkningen får høyere økonomisk kapital (Wilken 2020). Dette snakker Brage om med at velstandsveksten vises i det private forbruket deres. Et høyere lønnsnivå fører til at flere har råd til dyrere hus, hytter, båter, biler og reiser. Selv om denne velstandsveksten ikke bare gjaldt Stavanger, kan det tenkes at det var enda mer synlig i Stavanger da de fleste oljeansatte var tilknyttet til byen. Det at en del av befolkningen får høyere kapital og endrede livsstil, vil også gi nye betingelser for de i lavtlønnede yrker. Brage beskriver et klasseskille til en viss utstrekning, der en kunne merke og se forskjell i forbruket. Det kan tenkes at strukturendringene som oljen førte med seg gjorde det vanskeligere for personer uten oljelønn å etablere seg i oljehovedstaden.

Beate viser også til et samfunn i endring. Hun beskriver hvordan en tidlig overgang til det som senere skulle bli kalt kunnskapssamfunnet, så ut.

De begynte litt med å være ute (i arbeidslivet), selvfølgelig de som hadde tatt litt mer utdanning.

(Beate)

Selv om samfunnets organisering ikke var tilrettelagt for kombinasjon av jobb og barn, viste utviklingen på 1960- og 70-tallet at omfattende utbygging av offentlig sektor skulle føre til at arbeidsoppgaver kvinner tidligere hadde utført hjemme, skulle bli overtatt av velferdsstaten gjennom utbygging av blant annet skole, barnehager og alders- og sykehjem (Kjølørød 2003). Det gjør at kvinnen ikke lenger blir like bundet til hjemmet. Likevel viste dette å bare gjelde enkelte kvinner i denne generasjonen, da Beate blant annet fortalte at barnehage var for dyrt.

Beate snakker og om barnas livsløp, og det kan synes som hun sammenligner sitt eget livsløp med deres.

Ja, jeg tok andre valg enn det barna mine har gjort. Venninnene gikk den samme veien som meg, var tidlig gifte, det var den tiden. Jeg tenker litt på hvordan ting er nå, man

går lenger på skole, og er ikke gift nærmest før du er 30. Det er helt normalt i dag, men før så var du er par og tjue år.

(Beate)

Det kan virke som hun synes de tidsbestemte kulturelle og samfunnsmessige strukturene og normene som influerte barnas livsløp var bedre enn de kulturelle og samfunnsmessige føringer som hun selv var ilagt. Det kan ha med at samfunnet har hatt en enorm utvikling med tanke på likestilling, og kvinners rettigheter. For kvinner kan det derfor tenkes at forskjellene mellom besteforeldregenerasjonen og foreldregenerasjonen er enda større enn det føles for menn.

4.2 Foreldregenerasjonen

I dette kapitlet skal vi stifte bekjentskap med:

Frida (f. 1970) var 51 år da hun ble intervjuet. Hun er født og oppvokst i Stavanger, og fikk jobb på Nkl (Coop) etter tre år på videregående skole. Møtte Frank da hun var 19 år, og de ble etter hvert samboere. Hun giftet seg da hun var 24 år, og fikk sitt første barn da hun var 26 år.

Frank (f. 1966) var 55 år da han ble intervjuet. Han er født og oppvokst i Stavanger. Fullførte tre år på videregående skole, før han gikk inn i militæret. Tok et påbyggingsår etter militæret, før han begynte å jobbe i bank. Han giftet seg da han var 28 år, og fikk sitt første barn da han var 30 år.

Fredrik (f. 1965) var 56 år da han ble intervjuet. Han er født og oppvokst i Stavanger. Begynte på medisinsk teknologi på det som i dag er UIS etter å ha fullført tre år på videregående skole. Tatt doktorgrad. Møtte kona si da han var 24 år, og giftet seg da han var 30 år. Fikk sitt første barn da han var 30 år.

4.2.1 Foreldregenerasjonens fortellinger om etableringsfasen

4.2.2 Oljenæringens påvirkning

Oljenæringen, og med den rikdommen som den brakte med seg, viste seg å bli enda mer synlig i fortellingene fra foreldregenerasjonen. En rekke sosioøkonomiske endringer som oljenæringen har ført med seg viser seg igjen i befolkningens forbruk.

Så forskjell på den økonomiske bakgrunnen til folk. Ser jo at de som kom fra rikmannsplasser, der som husene var dyrere.

(Frida)

Det kan tenkes at siden oljenæringen hadde vært i noen år og ga gode lønninger til folk i Stavanger, at folk ville vise mer av rikdommen sin, som vist med at gjennomsnittlig personlig inntekt utover 1980-tallet passerte Oslo, og at inntektene steg mer i Stavanger enn i de andre storbyene og i landet som helhet. Når Frida beskriver slike “rikmannsplasser” der husene var dyrere, viser det igjen det Brage i besteforeldregenerasjonen snakker om, at de som jobber i oljenæringen kjøper dyrere boliger. Dette går igjen utover de som har lavtlønnede yrker siden de presser opp boligprisene, som gjør at egne områder har så dyre boligpriser at det er kun de med “oljelønn” som har råd til å bo der. Et tydelig klasseskille kommer da til syne i samfunnet, der en del av befolkningen innehar høyere økonomisk kapital enn resten av befolkningen, som er med på å sette begrensninger for utformingen av livsløpene til mennesker, da enkelte boligområder er utelukket for enkelte sosiale klasser.

Tror ikke jeg tenkte akkurat på at jeg skulle jobbe innen oljen.. det var mye tilfeldigheter, det som var, jeg tok ikke.. jeg tok det som het gymnas den gangen, og da var alternativet å videreutdanne seg og det var jo en del i min omgangskrets som gjorde og det var en del som gikk rett ut, som var skolelei, som gikk rett ut i jobb da de var 16 år gamle. Det var forholdsvis lett å få seg jobb, der du ikke trengte noe utdanning.

(Frank)

Dette illustrerer også hvordan stedets muligheter blir oppfattet som tilfeldigheter. Man trengte ikke ha et veldig bevisst forhold til om han ønsket å gå inn i oljenæringen. Det representerte rett og slett en stor del av mulighetsrommet- og kanskje heller noe man aktivt måtte velge bort.

Fredrik snakker også om hvordan petroleumsnæringen influerte utdanningsvalget til de han gikk på gymnas med.

Jeg vet ikke hvor bevisst det var, om jeg bevisst valgte bort petroleum. Men det var veldig mange rundt meg, på gymnaset som valgte petroleum, det var jo fordi det var, det ble mye snakk om at det var mye penger hvis du gikk inn i den næringen, det var jo attraktivt for mange, men jeg var og sånn at jeg egentlig kunne gått inn på språk og, litt tilfeldig var det nok, men jeg så iallfall at det var mange som ble påvirket av det som skjedde i byen eller i den industrien, og spesielt at det var gode muligheter. Og Statoil var under vekst, og det var veldig lett å få jobb da.

(Fredrik)

Her beskriver han hvordan sted får betydning for utformingen av livsløpet. Siden Stavanger var sentrum for oljenæringen, og populært kalt “oljehovedstaden”, var det som Fredrik sier, gode muligheter for å få seg jobb innen oljevirkksomheten. En kan da tenke seg at enda flere i Stavanger enn andre plasser i Norge ville bli påvirket av mulighetene som fantes i byen med tanke på oljenæringen, og dermed gikk inn i petroleumsnæringen.

Når Fredrik snakker om hvor bevisst han valgte bort petroleum, kan det settes i sammenheng med det Mannheim (1952) i Fosslund og Thorsen (2010) beskriver som “generasjonsbevissthet” og *naturlige verdensbilder*. Det vil si at selv om han ikke valgte petroleum som veldig mange rundt han på gymnaset gjorde, har han likevel måtte forholde seg det siden det var mye snakk om det i hans generasjon.

De fleste som jeg gikk med var jo, vi var ganske uniforme tror jeg, var nok, jeg tror nok vi var mer seriøse den gangen enn i dag.

(Fredrik)

...og den gangen så var det jo at de som gikk på gymnas var jo de flinke, det var jo enten så gikk du på gymnas eller så gikk du på yrkesskolen.

(Fredrik)

4.2.3 Betydningen av klasse: individualistiske tendenser

Fredrik kommer inn på betydning av sosial klasse og habitus. Han beskriver de som gikk på gymnas som “uniforme” og “flinke”. Det kan ha med at de han gikk på skole med delte samme oppvekstvilkår som han selv som var under bestemte sosiale, kulturelle og økonomiske forhold. På den måten fikk han og klassekameratene, i følge Bourdieu (Wilken 2020), en innebygd praktisk følelse av hva som var normalt, som var mulig og som var passende for “mennesker som de”. Det kan bety at personer som ikke hadde vokst opp under like sosiale, kulturelle og økonomiske forhold ikke følte det var mulig eller passende å begynne på gymnas, og følte det var mer naturlig for dem å for eksempel gå yrkesveien.

Fredrik beskriver et utdanningsløp som er typisk for utdanningssamfunnet. Et typisk kjennetegn ved det moderne samfunnet er stadig flere “individualistiske” tendenser og fenomener som preget hele samfunnslivet. Selv om det er flere betydninger av ordet individualisering, har de ulike betydningene “til felles at de på en eller annen måte framhever det enkelte menneskets frihet og uavhengighet” (*Sosiologisk leksikon* 1997, s. 126). I utdanningssamfunnet vil det tradisjonelle samfunnets strenge reguleringer om restriksjoner og påbud som gjaldt for eksempel klasse, kjønn og religion, i større grad falle vekk og gjøre individene selv mer ansvarlig for å foreta valg og handlinger som gjør det i stand til å få tilgang på sosial og yrkesmessig plassering og sosiale fordeler. Utdanningsvalg vil ta en mye større plass for individers livsløp i et moderne samfunn. Et postindustrielt samfunn vil i større grad være preget av globaliseringstendenser og vil oppleve en svekkelse av det tradisjonelle klassehierarkiet, samtidig som selvrealisering blir mer gjeldende for å si noe om hvem man er. Det vil og i større grad bli lagt vekt på individuelle valg og det å kunne skape sitt eget liv. Her

spiller de raske samfunnsendringene inn som har gjort dette mulig (Fossland og Thorsen 2010, s.56).

Jeg tok jo først tre år på UIS, men jeg skulle videre da, jeg trengte egentlig ikke å reise vekk, men det var litt tilfeldigheter, jeg havnet jo i Skottland, jeg var først en runde i militæret og jobbet litt granne, og så gikk jeg tilbake og hadde lyst til å studere videre, og da havnet jeg i Skottland, men jeg kunne tatt samme studie i, på NTNU, men jeg var på en ferie der borte så så det så kjekt ut, så søkte jeg meg inn der, så det var litt tilfeldig, så jeg måtte ikke vekk, men jeg begynte på doktorgrad noen år etter, og da måtte jeg jo ut, måtte ha et opphold i utlandet...

(Fredrik)

Her viser Fredrik til mulighetene hans generasjon hadde. Han snakker om at han ikke “trengte” å reise vekk, men *valgte* det. Dette beskriver et samfunn der frihet står sterkt og globaliseringstendenser som gjør at mulighetene ikke blir bundet til et sted. Det vitner om en tidsperiode der en står nokså fritt til å utforme sitt eget liv, og målet vil være å realisere og skape sitt eget liv. De naturlige overgangene mellom de ulike livsfasene som preget industrisamfunnet blir svekket i utdanningssamfunnet der det i større grad blir lagt vekt på individuelle valg. Livshistoriene til Frida, Fredrik og Frank viser at klasse og kjønn i mindre grad enn i forrige generasjon gir like klare begrensninger og reguleringer av livsløpet. Denne generasjonen tilhører det som Almås (1997) kalte “den refleksive generasjon” etter Giddens sin beskrivelse av identitetskonstruksjoner i senmoderniteten. Sentralt for generasjonen er altså at de har mange valgmuligheter, og at de skaper seg selv gjennom de reflekterte valg som de tar. Likevel er det viktig å påpeke at Giddens teorier om selvkonstruksjon har blitt kritisert for å bare ta høyde for velstående middelklasse som vil ha større tilgjengelig valgfrihet, som tyder på at ikke alle vil ha like stor frihet når det kommer til utformingen av livsløpet sitt tross alt det tradisjonelle klassehierarkiet har mistet sin styrke (May og Cooper 1995). Det at Fredrik valgte å ta høyere utdanning sier noe om hans sosiale klasse, og en som ikke innehar lik habitus som han vil ifølge Bourdieu (Wilken 2020) finne det vanskeligere å søke et lengre utdanningsløp.

I foreldregenerasjonen virker det som man kunne få jobb rett etter gymnas og kunne få jobb uten å ha den rette utdannelsen til det.

Jeg fikk jo jobb etter tre år på Ledaal...

(Frida)

Det var enkelt å få jobb etter tre år på videregående, og så var det faktisk folk som sluttet etter to år og fikk seg jobb for det var ikke et problem og det var ikke et krav om å ha tre år.

(Frida)

Da var jeg ferdig med videregående var det flere jobber. Det var store selskaper som tok imot ungdommer som har tatt 3-årig skole. Det var mer jobber i de forskjellige firmaene.

(Frida)

...og der ble jeg innkalt til intervju og fikk jobben uten noe bakgrunn i...

(Frank)

Det kan tenkes at den individualistiske tankegangen som står sentralt i utdanningsamfunnet ikke preger foreldregenerasjonen i like stor grad som den vil prege de kommende generasjonene. Frida snakker her om hvordan utdanningsvalget har endret seg fra sin generasjon til dagens generasjon, men også hvordan det var mulig å få jobber uten å ha de rette kvalifikasjonene til det:

Så var det ofte.. Når en tenker i dag så var det et tilfeldig valg i grunnen, for i dag så er det mange som går runder med foreldrene sine for hva de skal gjøre, veldig fokusert på skolens, mens den gangen så var det tilfeldig at jeg tok det valget der, gikk på handel og kontor. Det var ingen foreldre som påvirket meg at jeg gikk på Ledaal (videregående skole), men i dag så er foreldre mer på ungene sine, få de til å velge rett

skolegang. Selv om jeg tok handel og kontor så var jeg jo innom felt som ikke hadde med handel og kontor å gjøre i det hele tatt.

(Frida)

4.2.4 Betydningen av kjønn

Frida beskriver fint hvordan mulighetene til kvinner har endret seg fra besteforeldregenerasjonen til foreldregenerasjonen.

Vi hadde ikke universitet i Stavanger, vi hadde høyskole, men noen dro jo vekk for å komme seg vekk fra Stavanger, for å få opplevelsen å studere, eller de reiste etter venner fordi de studerte i andre byer.

(Frida)

To-tre som vi kjente, venninner hadde giftet seg, og så var det venninner som var i samboerforhold, så var det de som var alene som holdt på med utdanning ...

(Frida)

Det er tydelig at kvinner i Frida sin generasjon søker i større grad utdanning, som igjen får påvirkning på utformingen av livsløpet deres. Det viser til ikke like sterke kulturelle normer som preget besteforeldregenerasjonen.

Når Frida snakker om sin yrkesmessige karriere, vitner dette om en tid som skiller seg fra besteforeldregenerasjonen. I et kjønnsperspektiv skiller Frida seg særlig fra Beate sin generasjon:

...jeg har jo jobbet i samme bedrift i over 30 år...

(Frida)

Det betyr at hun har jobbet hele livet- og antakeligvis tatt dette som en selvfølge. I motsetning til Beate, som var hjemmeværende da barna var små og fikk seg ikke jobb før barna var eldre. Dette vitner om hvordan samfunnet strukturerer og legger føringer på livene til enkeltindivider. Det var få barnehageplasser og dyrt, som Beate sier, da

besteforeldregenerasjonen var i småbarnsfasen, og i tillegg ville komplementære kjønnsroller føre til at kvinnen skulle være hjemme og mannen skulle være hovedforsørgeren med å være ute i arbeid. For kvinner i Frida sin generasjon skjer det strukturelle endringer som gir andre betingelser for utformingen av livsløpet.

4.2.5 Familieetablering

Tidsbestemte kulturelle og samfunnsmessige strukturer og normer vil ifølge Elder og Shanahan i Fossland og Thorsen (2020) prege livsløpet på forskjellig vis ved at det vil være ulike sosiale tidsskjema for *når* en begivenhet *bør* skje og *i hvilken rekkefølge*. Et lenger utdanningsløp vil forskyve når det for eksempel vil være forventet å gifte seg og få barn. Frida, Frank og Fredrik er i en annen fase i livet enn det besteforeldregenerasjonen ville vært i tjuårene, da de alle erstatter en småbarnsfasen med en fase der de er uetablert eller samboende langt ut i tjuårene.

Jeg måtte jo rase litt fra meg da sammen med kompisgjengen, nei det var ikke naturlig å gifte seg før jeg.. jeg reiste jo til Skottland da og tok master etter.. jeg var ikke blant de yngste da for jeg hadde jo, jeg var i militæret et år og så jobbet jeg som lærer, og så begynte jeg vel borte i Skottland da jeg var 24, så jeg traff jo hun som ble konen min der borte. Men jeg tenkte jo at jeg skulle gjøre ferdig studiet, jeg gikk jo videre senere i jobben, men jeg begynte ikke å tenke på gifting før jeg kom hjem fra Skottland, og vi hadde vært sammen en stund, så jeg var jo 30 da jeg giftet meg, i motsetning til foreldrene mine som var mye yngre da. Så det var liksom at jeg tenkte jeg skulle først bli ferdig med utdanning og få en jobb før det var aktuelt å begynne å tenke på det.

(Fredrik)

Det kommer imidlertid fram en forskjell mellom Fredrik og Frida. Mens Fredrik har et langt utdanningsløp som gjør at han ikke gifter seg før han er 30, gifter Frida seg forholdsvis ungt i forhold til det som var vanlig i denne kohorten.

Etter vi hadde vært samboer, bodde sammen i to år før vi kjøpte hus, og da var det naturlig å gifte oss hvis vi tenkte på å gifte oss før vi fikk barn. Vi giftet oss i 94, da

var jeg 24 år. Jeg følte jeg giftet meg... nei ikke alt for tidlig, men jeg følte det var riktig for meg.

(Frida)

Frida fikk tilbud om jobb rett etter hun var ferdig på kontorlag, og da sier hun det var “naturlig” å skulle gifte seg og få barn etter å ha jobbet noen år. For Fredrik, som tok lang utdanning og fikk fast arbeid noen år senere, ville denne prosessen med å ha jobbet noen år før en tenker på giftemål og barn, starte senere. Det ble derfor ikke “naturlig” for Fredrik å stifte familie før han var 30 år. Han er dermed et typisk eksempel på det Frønes og Brusdal (2000) beskriver når man tar lang utdanning. Når man tar lang utdanning, vil yrkeslivet også starte senere. Når mange har utdanning vil det påvirke når man når toppen av karrieren og, for det er ikke lenger den lange utdanningen og den høye kompetansen som gjør at man starter høyt oppe. Mekanismene for mange yrker i utdanningssamfunnet legger mer vekt på erfaring og ansiennitet. Likevel vil det være bransjer der unge kan gjøre raske karriere selv i et samfunn i forandring, slik Frida og Frank har erfart. Så selv om flere tar lenger utdanning og det kan virke som det allmenne mønsteret i utdanningssamfunnet vil i økende grad være preget av at man starter sent og med det stifter familie senere, kan det tyde på at giftemål i foreldregenerasjonen var litt mer opp til det enkelte par, til forskjell fra besteforeldregenerasjonen der giftemål nesten var pådyttet utenfra med de sterke kulturelle normene som var på den tiden.

4.3 Sammenlikne generasjonene

I mine etableringshistorier kommer det fram at plassering av livsløp i tid og rom har påvirket informantenes muligheter når det kommer til utdanning, jobb og familieliv

I besteforeldregenerasjonen ser en at ytre krefter har vært mer strukturerende på livsløpene enn de var for foreldregenerasjonen. Tradisjonelle kjønnsroller viser seg å særlig tydelig i livshistoriene til kvinner, som når Beate fortalte at hun “måtte” flytte til Stavanger på grunn av jobben til mannen, og at det var slik at kvinner skulle være hjemme på den tiden. Slike sterke kjønnsnormer ser ikke ut til å ha preget foreldregenerasjonen i samme grad. Frida beskriver en tid der kvinner i større grad søker utdanning, og tar det som en selvfølge å jobbe hele livet. Disse livshistoriene passer i så måte godt inn det som andre livsløpsforskere har kommet fram til, f.eks. Frønes og Brusdal (2000) og Fosslund og Thorsen (2010).

I historiene til besteforeldregenerasjonen kom det også fram at de “naturlige” overgangene mellom livsfasene syntes å være mer styrende enn de var for foreldregenerasjonen. Forskjellen mellom besteforeldregenerasjonen og foreldregenerasjonen var i tråd med det tidligere livsløpsforskning har vist, nemlig at besteforeldregenerasjonen opplevde en kortere ungdomstid der det var forventet av dem å etablere seg etter endt skolegang, mens for foreldregenerasjonen var ungdomstiden forlenget inn i det Frønes og Brusdal (2000) beskrev som ung voksen-fasen, der det var naturlig å være uetablert langt ut i tjueårene. Dette er spesielt tydelig i etableringshistorien til Fredrik, som grunnet langt utdanningsløp ikke giftet seg før han var 30 år. Med lang utdanning starter yrkeslivet også senere, og det kan ta lang tid å nå toppen når det i mye større grad forventes å ta utdanning, slik det gjør i utdanningssamfunnet der erfaring og ansiennitet legges mer vekt på (Frønes og Brusdal 2000). Det viser seg også at samboerskap blir mer vanlig hos foreldregenerasjonen, da de fleste har gått vekk fra å være motstandere av det som tidligere ble kalt for et “papirløst” ekteskap. Samboerskap blir gjerne sett på som den første fasen i familieetablering, som gjør at familieetableringen skjer senere i livet.

Det er også viktig å ikke legge skjul på innvirkningen sosial klasse har på informantenes livsløp. Både Bjørn og Brage gikk tidlig ut i arbeid, og med det gikk i fotsporene til faren, og tok over farens arbeiderklassementalitet. Her illustrerer de den *sosiale arven* som Bourdieu (Wilken 2020) snakker om. Dette vises også igjen i foreldregenerasjonen hos Frida, som også gikk rett ut i arbeid etter videregående skole. Selv om flere informanter beskriver valgene de tar rundt utdanning og arbeid som tilfeldige, viser Bourdieu (Wilken 2020) med sitt habitusbegrep at valgene de tar er et produkt av informantenes oppvekstvilkår under bestemte sosiale, kulturelle og økonomiske forhold.

For å oppsummere kan man si at den største hovedforskjellen mellom historiene til besteforeldregenerasjonen og foreldregenerasjonen er at det har vært et skifte i det tradisjonelle klassehierarkiet og i kjønnsrollene. Livsløpet for informantene i besteforeldregenerasjonen var i mye større grad en gjentakelse av forgjengerens liv i tradisjonell kontekst, mens for livsløpet for informantene i foreldregenerasjonen var individuelle valg og det å kunne skape sitt eget liv vektlagt i større grad.

5.0 Avsluttende betraktninger

Å arbeide med livshistoriemateriale har vært en spennende måte å forske på. Livshistoriene har gitt meg en unik mulighet til å få innblikk i informantenes fortellinger og refleksjoner over sitt eget liv. Det er tydelig at informantene har fortalt om hva som har vært viktig for dem, hva de har oppnådd, hvilke verdier som har fulgt dem gjennom livsløpet deres og hvordan disse verdiene har påvirket valgene deres. Etableringshistoriene gir også et bilde av hvordan informantene ønsker å fremstilles, som sier noe om hvordan de oppfatter seg selv.

Livshistorier har en unik mulighet med seg, ved at de gir oss en dialektisk dobbelthet (Fossland og Thorsen 2010, s.14). Samtidig som livsberetningene gir oss innblikk i enkelte individers verdier, følelser, refleksjoner og tanker om sitt eget liv, viser de også til historiske beretninger. I mine etableringshistorier ser vi blant annet et skifte i beretningene fra besteforeldregenerasjonen til foreldregenerasjonen. Besteforeldregenerasjonen forteller om en tid som syntes å være preget av en viss forutsigbarhet. Det var tydelige forventinger til hva en burde gjøre, og hvordan en burde leve sitt liv. Det var et klart hierarkisk klassesystem. For arbeidergutter var livsløpet nærmest «lagt av strukturene» (Elder 2003), der klassetilhørighet og tradisjoner la føringer for utformingen av livsløpet. Ungdomstiden varte i en kort tidsperiode, og når en var ferdig med læretiden sin og gikk ut i arbeid, var tiden inne for å stifte familie. Det førte til at de fleste var gift og hadde barn tidlig i tyveårene. På samme måte som for arbeidergutter, var det tydelige føringer for kvinner på denne tiden. Selv om utviklingen av velferdsstaten var i gang, var det likevel vanskelig for kvinner å kombinere barn og jobb. Samfunnet var ikke tilrettelagt for at kvinner skulle ut i arbeid, og denne tiden ble dermed kalt for husmortidens glansperiode. For foreldregenerasjonen ser vi begynnelsen på kunnskapssamfunnet, der mer individualistiske tendenser skulle prege samfunnet og en økt velstand grunnet oljen kom til syne. Det hierarkiske klassesystemet og de tradisjonelle kjønnsrollene ser ut til å falle mer vekk. Dette fører til at informantene mine i foreldregenerasjonen kan oppleve langt mer muligheter enn det informantene i besteforeldregenerasjonen. Ved å være bosatt i Stavanger hadde de dessuten gode muligheter i alle fall når det gjaldt å få jobb. Det virket som man kunne få jobb uansett utdanning.

Ved å høre om beretningene fra besteforeldregenerasjonen og foreldregenerasjonen, ser vi hvordan *tiden* og det Elder kaller *timing* får en betydning i fortellingene (Fossland og Thorsen 2010, s. 14). Livsvilkårene endrer seg og bidrar til at de ulike generasjonene opplever ulike

livsløp. Økonomiske, politiske, kulturelle og sosiale endringer vil også bidra til å sette ramme for liv, og med det gi mulighet, men også begrense dem. Likevel er individene aktører som foretar egne valg, og handler innenfor bestemte sosiale sammenhenger. Gjennom etableringshistoriene til foreldregenerasjonen er det åpenbart at informantene opplever mer muligheter og frihet til å handle på egne vilkår, samtidig som klasses tilhørighet gjenspeiler handlingene deres.

Det ville vært interessant å se på enda en generasjon. Denne generasjonen ville jeg kalt barnebarngenerasjonen. Barnebarngenerasjonen kunne gi meg et innblikk i hvordan min egen kohort har opplevd å skulle etablere seg i en tid som er mer usikker enn det foreldregenerasjonen hadde, men også med flere muligheter enn det besteforeldregenerasjonen opplevde. Men det ville blitt for omfattende for dette prosjektet. Det ville også vært interessant å intervju flere innad hver generasjon. For eksempel kunne det vært spennende å intervjuet noen som jobbet innen oljenæringen for besteforeldregenerasjonen, foreldregenerasjonen og barnebarngenerasjonen for å se hvordan denne industrien har endret etableringsvilkårene for de ulike generasjonene.

Litteraturliste

- Aagre, W. (2014). *Ungdomskunnskap. Hverdagslivets kulturelle former*. 2. utgave. Bergen: Fagbokforlaget Vigmostad & Bjørke.
- Aase, T. H. & Fossåskaret, E. (2014). *Skapte virkeligheter. Om produksjon og tolkning av kvalitative data*. (2. utg.) Universitetsforlaget.
- Almås, R. (1997): Tre generasjoner rekonstruerer sin ungdom. I I. Frønes mfl. *Livsløp- Oppvekst, generasjon og sosial endring*. Trondheim: Senter for bygdeforskning.
- Askheim, A. G. O. & Grennes, T. (2008). *Om kvalitative metoder for markedsføring og organisasjonsfag*. Universitetsforlaget.
- Bergsgard, A. N. & Vassenden, A. (red) (2015). *Hva har oljen gjort med oss? Økonomisk vekst og kulturell endring*. Cappelen Damm Akademisk.
- Birkelund, E. G. & Petersen, T. (2016). Likestilling: Utdanning, politikk og arbeid. I I. Frønes & L. Kjølørød (Red.), *Det norske samfunn* (s. 190-206). Gyldendal Akademisk.
- Brunborg, H., Slagsvold, B. & Lappegård, T. (2009). LOGG 2007- en stor undersøkelse om livsløp, generasjon og kjønn. Statistisk sentralbyrå.
- Bæck, Unn-Doris K. (2004): Preferanser og grunnlag for valg- sosial reproduksjon og individualisering i det senmoderne. (Preferences and foundations for choice- social reproduction and individualization in late modern society). *Sosiologisk Årbok (Sociological Yearbook Norway)*, 2: 87-116).
- Chafetz, J.S. & Hagen, J. (1996). The gender division of labour and family change in industrial societies. A theoretical accounting. *Journal of Comparative Family Studies*, 27, 187-219.
- Christoffersen, L. & Johannessen, A. (2012). *Om Forskningsmetode for lærerutdanningene*. Abstrakt.
- Danielsen, Kirsten 1994. *I vår tid - tre artikler om generasjon, modernitet og livshistorier*. Rapport nr.3 Oslo: Norsk Gerontologisk Institutt
- Daatland, S. O. & Solem, P. E. (2000). Aldring og samfunn- en innføring i sosialgerontologi. Fagbokforlaget.
- Elder GH, Johnson MK, Crosnoe R. 2003. The emergence and development of life course theory. In *Handbook of the Life Course*, Mortimer JT, Shanahan MJ (eds). Kluwer Academic/Plenum Publishers: New York; 3–19.

- Frønes, I. & Brusdal, R. (2016). Livsløp, generasjoner og sosial endring. Gyldendal Akademisk.
- Frønes, I. & Brusdal, R. (2000). På sporet av den nye tid. Kulturelle varsler for en nær fremtid. Fagbokforlaget.
- Frønes, I. (2001). *Handling, kultur og mening*. Oslo: Fagbokforlaget Vigmostad og Bjerke.
- Frønes, I. & Kjølørød (2010). Det norske samfunn. Gyldendal Akademisk.
- Frønes, I. (1997): *Fra sliterne til dessertgenerasjon? Generasjoner og livsløp i Norge*. INAS-rapport 1985:2. Oslo: Institutt for anvendt sosialvitenskapelig forskning (INAS).
- Fossland, T. & Thorsen, K. (2010). Livshistorier i teori og praksis. Fagbokforlaget.
- Grimsrud, G. M. (2012). *Rural migrasjon i Norge. Import av teori, metodologiske tilnærminger og kjønnede flyttemønstre*. Doktorgradsavhandling. Inst. For geografi. Universitetet i Bergen. UIB:
- Grønmo, S. (2020). Datakvalitet, reliabilitet og validitet. I: *Samfunnsvitenskapelige metoder*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Hagestad, G.O. & Dykstra, P.A. (2016). Structuration of the Life Course: Some Neglected Aspects. I M.J. Shanahan et al. (eds). *Handbook of the Life Course Volume II*. (s. 131- 157) Springer.
- Hareven, T.K. & Masaoka, K. (1998). Turning points and transitions: Perceptions of the Life Course. *Journal of Family History*, 13, 1, 271-289.
- Hellevik, O. (1991). *Forskningsmetode i sosiologi og statsvitenskap*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Holst, C. (2017). *Hva er feminisme?* Universitetsforlaget
- Jacobsen, I. V. (2015). *Hvordan gjennomføre undersøkelser?* Cappelen Damm akademisk.
- Kjølørød, L. (2003). En tjenesteintensiv velferdsstat. I I. Frønes & L. Kjølørød (red.), *Det norske samfunn* (s. 184-208). Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Kvale, S. (1997). *Det kvalitative forskningsintervjuet*. Oslo: Ad Notam Gyldendal.
- Kvale, S. & Brinkmann, S. (2015). *Det kvalitative forskningsintervjuet*. Gyldendal.
- Leira, A. (2002). *Working parents and the welfare state. Family change and policy reform in Scandinavia*. Cambridge: Cambridge University Press.
- May, C. og Cooper, A. (1995): Personal identity and social change: some theoretical considerations. *Acta Sociologica*, 38, 75-85.
- Moen, P. (2016). Work Over the Gendered Life Course. I M.J. Shanahan et al. (eds). *Handbook of the Life Course Volume II*. (s. 248- 275) Springer.
- Olsen, E. (2021): Livshistorie- og livsløpsintervju. Høgskulen på Vestlandet.

- Prieur, A. (2006). «En teori om praksis». I *Pierre Bourdieu. En introduktion*. Red. Annick Prieur og Carsen Sesoft. København: Hans Reitzels Forlag.
- Roalkvam, G. & Gjerde, Ø. K. (2012). *Stavanger bys historie: Oljebyen 1965-2010*. (Bind 4). Wigestrånd.
- Skrede, K. (1986). Hvor langt er vi kommet på vei mot likestilling? I K. Skrede & K. Tornes (red.), *Kan vi planlegge oss til likestilling i 2010?* (s. 13-38). Oslo: Universitetsforlaget.
- Skrede, K. (1996a). Levekår i tre kvinnegenerasjoner. I *Kjønn, generasjon, identitet*. Arbeidsnotat nr. 8. Oslo: Senter for kvinneforskning. Universitetet i Oslo.
- Sørli, K. (2005) Bosetting, flytting og regional utvikling. I: Frønes, I. og Kjølørød, L. (red.) *Det norske samfunn* 5. utg. Oslo: Gyldendal akademisk, S. 328-356
- Thorsen, K. (1998): Historien i historien. Livshistorier- en kulturgerontologisk innfallssport til livsløp og aldring. I E. Beverfelt, A. Helset og R. Ingebretsen: *Sport etter år. Aldersforskning i Norge gjennom 40 år*. NOVA-rapport 15-1998. Oslo: Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring (NOVA).
- Timonen, V. & Conlon, C (2015): Beyond Mannheim: Conceptualising how people ‘talk’ and ‘do’ generations in contemporary society. *Advances in Life Course Research*, Volume 24, Pages 1-9, <https://doi.org/10.1016/j.alcr.2015.03.001>.
- Wilken, L. (2020). En klassiker genlæst. I M. B. Johansen (ansv. Red), S. Hasse, S. Lehn-Christiansen, G. H. Jacobsen, R. Brown, J. T. Frederiksen og J. Gulløv, *Tidsskrift for Professionsstudier. Forskningsmetodologier* (s. 122-126). Professionshøjskolen VIA University College
- Wærness, K. (2002). *Hvem er hjemme? Essays om hverdagslivets sosiologi*. Bergen: Fagbokforlaget.

Vedlegg

1. Intervjuguide

Intervjuguide for masteroppgave: på hvilken måte kan framveksten av oljenæringen i Stavanger ha vært med på å påvirke jobb- og utdanningsmulighetene til to-tre ulike generasjoner?

Jeg vil gjerne at du forteller meg om din livshistorie- fra du var barn fram til nå. Jeg er særlig interessert i hva du har gjort av valg med tanke på skolegang, arbeid, bosted og familieetablering. Jeg ønsker å få høre om dine opplevelser og tanker rundt det å vokse opp i Stavanger.

1. Du kan begynne å fortelle om din barndom, og da tenker jeg en passende plass å begynne med er skolegangen din og hvilke tanker du har gjort deg opp om det. Hvis du tenker tilbake på grunnskolen, og klassekameratene dine, vil du si at dere hadde en lik oppvekst? Med tanke på hvilket område dere kom fra, fritidsaktiviteter, helgeaktiviteter?
2. Var det mye tilbud for deg i barndommen din? Ting du kunne gjøre, f.eks. kulturelt?
3. Var det noe snakk om forskjell på hvor folk kom fra?
4. Hvilke vurderinger tok du da du skulle gå videre etter grunnskolen?
5. Hva var det klassekameratene dine gjorde?
6. Sto du overfor et valg som gjorde at du måtte flytte fra Stavanger?
7. var det mye tilbud for deg da du kom i 20 årene? F.eks. konserter, ting en kunne gjøre?
8. Når var det naturlig å ta stilling til å gifte seg? Opplevde du dette var likt blant dine jevnaldrende?
9. Opplevde du at noen områder var mer attraktive å bo i enn andre? Spilte det inn i din vurdering om hvor du skulle bosette deg?

10. Har du tatt veldig annerledes valg enn dine foreldre når det kom til skolegang, arbeid, bosted og familieetablering?
11. Vil du si at stavangers bybilde har endret seg fra da du var liten til nå når du er voksen? Med tanke på hva byen har å tilby av utdanning, arbeid og kultur for eksempel?